

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

Donata Griučiūnaitė
Lietuvių filologijos studijų programa

Kultūrinės tapatybės paieškos Jurgos Ivanauskaitės Oriento kelionių knygose

Bakalauro darbas

Darbo vadovas dr. Regimantas Tamošaitis

Vilnius, 2023

Donata Griučkiūnaitė, Kultūrinės tapatybės paieškos Jurgos Ivanauskaitės Oriento kelionių knygose. Bakalauro darbas, vadovas dr. Regimantas Tamošaitis, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2023, p. 50

Raktažodžiai: kelionės, kultūrinė tapatybė, orientalizmas, tikėjimas, J. Ivanauskaitė

Anotacija

Bakalauro darbe nagrinėjamos kultūrinės tapatybės paieškos J. Ivanauskaitės Oriento kelionių knygose. Pasitelkiant analitinį interpretacinį bei psichoanalitinį metodą analizuojama kelionių svarba rašytojai bei įtaka jos kultūrinei tapatybei. Darbe pasirinktos ir analizuojamos trys J. Ivanauskaitės kelionių knygos: „Kelionė į Šambalą“ (kurioje pasitelkiant magiškus ritualus bei vienuolių dvasinius mokymus bandoma atrasti mitinę šalį Šambalą); „Prarasta Pažadėtoji žemė“ (kurioje kelionė veikia kaip apsivalymo ritualas, joje pasakotoja bando save priskirti budizmui arba krikščionybei); „Kelionių alchemija“ (kurioje dalinamasi išpūdžiais iš Egipto, Peru ir Venecijos, apmąstomos svarbios kultūrinės temos). Šiomis knygomis tiriamojoje dalyje siekiama išsiaiškinti rašytojos kultūrinės tapatybės paieškas. Autorės gyvenimui bei kūrybai kelionės į egzotiškus kraštus buvo itin svarbios, keliaudama ji artimiau susipažino su Rytų tikėjimu ir kultūra, tai leido geriau pažinti savo kultūrinį savitumą, susidaryti kitokią nuomonę apie pasaulį ir savo pačios krašto tradicijas.

Turinys

ĮVADAS	4
1. Teorinė dalis.....	6
1.1. Tapatybės sąvoka.....	6
1.2. Tapatybės paieškos santykyje su aplinka bei kitais individualais	7
1.3. Oriento sąvoka	8
1.4. Orientalizmas Lietuvoje.....	9
1.5. Kultūrinės tapatybės paieškų motyvai ir kolektyvinės sąmonės archetipas	10
1.6. Kelionės archetipas	14
2. Tiriamoji dalis	16
2.1. Savasties paieškos knygoje „Kelionė į Šambalą“	16
2.1.1. Vakarų ir Rytų pasaulių skirtumai	20
2.1.3. Mirties motyvai	23
2.1.4. Ko autorė ieško Rytų pasaulyje?.....	24
2.2. Savasties paieškos knygoje „Prarasta Pažadėtoji žemė“	26
2.2.1. Rytų kraštovaizdžio refleksijos	27
2.2.2. Autorės privilegijos Rytuose bei piligrimystės motyvai.....	28
2.2.3. Tikėjimo paieškos	30
2.2.4. Moteriškumo stereotipai tibetiečių kultūroje.....	31
2.2.5. Mirties motyvai	32
2.2.6. Neigiamos patirtys kelionėje	32
2.2.7. Vakarietės įvaizdis Rytuose.....	34
2.2.8. Krikščionybės elementai	34
2.2.9. Budizmo elementai knygoje	36
2.2.10. Prisiminimai pasiimti iš kelionės	38
2.3. Savasties paieškos knygoje „Kelionių alchemija“	39
2.3.1. Kelionė į Egiptą.....	41
2.3.2. Kelionė į Veneciją.....	41
2.3.4. Kelionė ir rašymas.....	44
2.3.5. Tibetiečių požiūris į vakariečius	44
2.3.6. Budizmas vakaruose	45
IŠVADOS.....	46
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	48
SUMMARY	50

IVADAS

Jurga Ivanauskaitė (1961-2007) – viena žymiausių Lietuvos rašytojų, prozininkė, eseistė, dailininkė, keliautoja. Autorę atpažįstame iš tokių knygų kaip „Pakalnučių metai“, „Sapnų nublokšti“, „Miegančių drugelių tvirtovė“. Geriausiai žinomos rašytojos knygos kelionių tematika yra „Ištremtas Tibetas“, „Kelionė į Šambalą“, „Kelionių alchemija“, „Prarasta Pažadėtoji žemė“. Iš kelionių knygų galime suprasti rašytojos motyvus keliaujant, jos kultūrinės tapatybės kitimą bei norą pažinti budizmo religiją.

Darbo aktualumas ir naujumas. Šis bakalauro darbas skirtas Jurgos Ivanauskaitės (1961-2007) – orientalinių kelionių knygų: „Kelionė į Šambalą“ (1997), „Prarasta Pažadėtoji žemė“ (1999), „Kelionių alchemija“ (2007) analizei.

Jurgos Ivanauskaitės kūryba tyrinėta nemenkai. Literatūros kritikė Jūratė Baranova knygoje „Jurgos Ivanauskaitės fenomenas: tarp siurrealizmo ir egzistencializmo“ (2014) vertina Jurgos Ivanauskaitės kūrybą bei bando atrasti jos fenomeno paslaptis. Knygoje gilinamasi į Jurgos Ivanauskaitės pasaulėvoką bei raiškos būdus, ši knyga padės suvokti autorės idėines projekcijas, kurios atsispindi jos tekstuose. Dovilės Zelčiūtės knygoje „Jurga. Atsiminimai, pokalbiai, laiškai“ (2008) atsiminimais apie Jurgą Ivanauskaitę dalijasi artimieji, profesoriai, kolegos, draugai, hipiai, orientalistai ir krikščionių dvasininkai. Knygoje taip pat yra anksčiau niekur nepublikuotų laiškų bei interviu su pačiu kūrėja, kurie padės suprasti rašytojos trauką Rytams. Kartu su kitais rašytojais Jurgos Ivanauskaitės kūryba aptariama ir Regimanto Tamošaičio mokymo priemonėje „Orientas lietuvių literatūroje“ (2012), skirtoje filologijos studentams. Mokymo priemonėje pabrėžiamas Jurgos Ivanauskaitės estetiškas ryšys su Rytai. Rašytojos kūryboje ieškoma rytietiškų mokymų įtakos, tačiau aptinkamas ir stiprus vakarietiškas pasipriešinimas Oriento mistikai. Kun. Julius Sasnauskas straipsnyje „Kažin ar kitą tokį žmogų mačiau, kuris taip alko Dievu“ (2021) rašė apie Jurgos Ivanauskaitės ryšį su tikėjimu bei Dievu, šis straipsnis padės suprasti rašytojos santykį su krikščionišku tikėjimu ir savotišką jo nepakankamumą, kurį buvo bandoma užpildyti Rytietišku dvasingumu. Imelda Vedrickaitė straipsnyje „Vakarietės patirtys Jurgos Ivanauskaitės kelionių knygose“ (2010) rašo apie piligrimystės motyvus, autentiškas kelionių patirtis, turizmą bei vakarietišką J. Ivanauskaitės pusę. Apie J. Ivanauskaitės ryšį su Rytų kultūra rašė ir A. Andrijauskas, straipsnyje „Jurgos Ivanauskaitės klajonės Rytų pasaulio platybėse“ (2010), kur rašoma apie autorės studijų laikus bei Rytų pasaulio atradimą. Kitame A. Andrijausko straipsnyje „Jurgos Ivanauskaitės orientalizmas“ (2003) straipsnio autorius apžvelgia rašytojos posūkį į Tibeto kultūrą. V. Juknaitės straipsnyje „Kuo rizikuoja religiją keičiantis žmogus. V. Juknaitės pasikalbėjimas su rašytoja J. Ivanauskaitė“ (2020) išryškėja rašytojos nuomonė apie tikėjimą, Rytų ir Vakarų kultūrų skirtumus ir

asmenines patirtis. I. Vedrickaitės knygoje „Kelionė. Keliautojas. Literatūra“ (2010) aptariamas kelionės archetipas bei J. Ivanauskaitės kelionių ypatybės.

Darbo objektas, tikslas ir uždaviniai. Šio darbo **objektas** – Jurgos Ivanauskaitės kelionių knygos – „Kelionė į Šambalą“, „Prarasta Pažadėtoji žemė“, „Kelionių alchemija“. **Tikslas** – atlikti Jurgos Ivanauskaitės kelionių knygų „Kelionė į Šambalą“, „Prarasta Pažadėtoji žemė“, „Kelionių alchemija“ interpretacinę analizę remiantis orientalizmo doktrinomis bei išsiaiškinti kultūrinės tapatybės paieškų principus ir motyvaciją autorės kūryboje. Užsibrėžti šie darbo **uždaviniai**, leisiantys siekti tikslo:

1. Aptarti kultūrinės tapatybės bei oriento sąvokas, taip pat tapatybės paieškų problematiką; argumentuoti šių sąvokų svarbą analizuojant darbo objektą.
2. Aptarti Oriento įtaką Jurgos Ivanauskaitės kultūrinės tapatybės paieškose, kurios atsiskleidžia kelionių knygose – „Kelionė į Šambalą“, „Prarasta Pažadėtoji žemė“, „Kelionių alchemija“.
3. Analizuoti ir interpretuoti J. Ivanauskaitės kelionių knygas susitelkiant į orientalizmo bei tapatybės ir tikėjimo paieškų apraiškas kelionių knygose.
4. Apibendrintai suformuluoti, kaip J. Ivanauskaitės kelionių knygose atsiskleidžia Oriento pasaulis bei kultūrinės tapatybės formavimasis, bandymas save priskirti kokiam nors religijai. Suformuluoti išvadą apie tai, kaip iš tikrųjų būtų galima apibrėžti J. Ivanauskaitės kultūrinę tapatybę.

Tiriamoji medžiaga ir metodologija. Darbui minėtos trys knygos buvo pasirinktos todėl, kad jose gausu autobiografinių faktų, geriausiai atsiskleidžia autorės kelionių patirtys bei kultūrinės tapatybės apmąstymai. Darbo metodas – analitinis interpretacinis ir psichoanalitinis, pasitelkiama ir archetipo teorija. Remiamasi C. G. Jungo knyga „Psichoanalizė ir filosofija“. Tekstams analizuoti pasitelkiamas E. W. Saido Orientalizmo koncepcijos, išdėstytos veikalė *Orientalizmas*. Kartu remiamasi I. Vedrickaitės knyga *Kelionė. Keliautojas. Literatūra*.

Darbo struktūra. Darbą sudaro dvi dalys. Pirmoje – teorinėje – dalyje aptariamos Oriento bei kultūrinės tapatybės sąvokos, tapatybės paieškų problema bei kelionės archetipas. Antroje – tiriamojoje – dalyje analizuojamos J. Ivanauskaitės kelionių knygos – „Kelionė į Šambalą“, „Prarasta Pažadėtoji žemė“, „Kelionių alchemija“, atliekama jų interpretacija. Paskutinėse dalyse bus apibrėžiama J. Ivanauskaitės kultūrinė tapatybė bei Rytų įtaka besiformuojančiam jos tapatumui. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, literatūros ir šaltinių sąrašas.

1. Teorinė dalis

1.1. Tapatybės sąvoka

Tapatybės paieškos yra svarbus žmogaus sąmoningumo, asmens savivokos aspektas. Kiekvienam asmeniui neišvengiamai kyla klausimai, kas jis toks yra, kodėl būtent toks, koku dar galėtų būti, kokioje aplinkoje jaučiasi esąs savimi. Dažniausiai tapatybė įvardijama kaip savybių visuma, leidžianti atskirti asmenį nuo kitų individų. Kultūrinę tapatybę galime apibrėžti kaip kultūros ypatybes, kurios leidžia individui identifikuoti save kaip grupės narį. Vieni tapatybės elementai gali būti savaime susiformavę ir nekeičiami, tačiau yra ir tokių, kuriuos galima išsiugdyti. Nekeičiami tapatybės elementai yra lytis, rasė, tautybė (lietuvis, prancūzas ar kitos tautybės asmuo). Keičiamos tapatybės formavimosi procesas gali užtrukti labai ilgai arba visą individo gyvenimą.

Pasak Jolantos Kuznecovienės, svarbiausiu lietuviškos religinės tapatybės bruožu buvo laikoma katalikybė, tačiau tai yra stereotipas.¹ Manoma, kad dauguma lietuvių yra katalikai, tačiau religija yra kiekvieno asmens asmeninis pasirinkimas. Žinoma, kad religinė ir tautinė tapatybė nėra radikaliai susijusios, nes lietuvis, pasirinkdamas kitą religiją, savo tautinės tapatybės nepraranda. Ankstesniais laikais dėl lietuvių religinės tapatybės nekildavo jokių klausimų, tai buvo savaime suprantamas dalykas, kad lietuviai yra katalikai. Tačiau XXI a. vis labiau pradeda ryškėti lietuvių religinės tapatybės klausimas. Dažnai susiduriama su atvejais, kai lietuviai savo religinės tapatybės ieško kituose tikėjimuose, pvz., budizme, islame ir kt. Galime daryti prielaidą, kad tai yra tapatybės kūrimo dalis, kai individas bando save pažinti ir atrasti tikėjimą, kuris atitiktų jo vertybes ir skatintų dalyvauti religiniame gyvenime.

Svarbus tautinės tapatybės elementas – kalba. „Kalba vertinama kaip itin svarbus lietuviškumo bruožas: vienu nuomone, būtent kalba padaro žmogų vienos ar kitos tautos atstovu; kalba yra tai, kas labiausiai sieja vienos tautos žmones; tai – pagrindas, leidžiantis žmogui spręsti, kas jis yra <...>.“²

Kultūrinę tapatybę galime suvokti kaip bendrą kultūrinę patirtį. „Nors tai yra kintanti struktūra, tačiau ją grindžia konkrečios istorinės patirtys, svarbūs istorijos įvykiai ir reikšmingi kultūros reiškiniai, kurie gali būti skirtingai suvokiami iš įvairių žiūrėjimo taškų.“³

---

¹ Kuznecovienė, J. *Šiuolaikinės lietuvių tautinės tapatybės kontūrai*. Iš *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2006 p.93.

² Ibid., p.92.

³ Žukauskienė, O. *Kultūrinės tapatybės problema postmodernybėje*. Iš *Lietuvos kultūros tyrimai*, 2013, p.51.

1.2. Tapatybės paieškos santykiyje su aplinka bei kitais individais

Tapatybės formavimąsi veikia kiti asmenys ir aplinka. Galima teigti, kad tapatybė yra savęs identifikavimas ar priskyrimas kažkokiai grupei, tačiau tokie pasirinkimai priklauso nuo išankstinių sąlygų, nuo socialinės ir kultūrinės aplinkos. Galima teigti, kad tapatybė yra nuolat kintantis procesas, kuris susideda iš aplinkos veiksnių ir visuomenės standartų. Kuo daugiau individas susiduria su skirtinga aplinka, skirtingomis visuomenės nuostatomis, tuo jo tapatybė gali būti turiningesnė, įvairesnė. Anot L. Donskio „Jei tapatybė būtų vien kultūrinės aplinkos, edukacijos ir auklėjimo reikalas, tai šiandien daugelio tautų jau nebebūtų, – įskaitant ir lietuvių tautą, kurios gyvasties neįmanoma atsieti nuo politinės valios ir ateities projekto, kurie jai ir suteikė moderniąją gyvybę XIX ir XX amžiais. Likėtų tik didžiosios tautos ir valstybės, turinčios stipriausius gravitacinius tapatybės laukus.“⁴ Tapatybėje susijungia tai, ką apie individą galvoja kiti, ką pats individas galvoja apie save ir tai, kuo jis norėtų būti. Svarbu ne tik aplinka, bet ir tai, ką pats žmogus galvoja, kalba, taip pat ir pats kalbėjimas. Tapatybės kūrimas yra sąmoningas veiksmas. Pasak L. Donskio, „Galiausiai tapatybė yra pasiekiamą, o ne nustatoma ar pripažįstama – ji yra sąmoninga veikla ir identifikavimasis su tuo, kas mums egzistenciškai svarbiausia.“⁵ Svarbu pabrėžti, kad kuo dažniau susiduriame su kitais asmenimis ir pastebime skirtingas savo ir kito individo nuomones, tuo lengviau galime formuoti savo tapatybę.

Tapatybės paieškos problemą santykiyje su kitais analizuoja P. Aleksandravičius. Jis teigia, kad kiekvienas asmuo yra individuali būtybė, tačiau kelia klausimą, ar kiekvieno žmogaus tapatybė yra unikali. Tačiau Leibnizas teigia, „Netiesa, kad dvi substancijos gali būti visiškai viena į kitą panašios ir skirtingos *solo numero*; ir tai, ką tvirtino Tomas Akvinitis apie angelus arba [atskirtuosius] protus, girdi, kiekvienas individas čia yra atskira rūšis (*omne individuum sit species infima*), tinka bet kokiai substancijai.“⁶ Taigi, galime daryti išvadą, kad kiekvienas individas yra unikalus, nors tapatybę formuoja pats žmogus, remdamasis savo patirtimis ir nuomone, tačiau jam įtaką daro aplinka ir kiti asmenys.

Apie tai, kad tapatybė atsiskleidžia santykiyje su kitu žmogumi, kalba ir R. Baranovas – „Nesvarbu, ar tai platoniškasis dalyvavimas idėjose, aristoteliškasis veikimas agoroje, ar tiesiog gyvenimas, peršviečiamas Dievo ir jo įgaliotinės žemėje tikybos, visa skleidžiasi tariamai

---

⁴ Donskis, L. *Globalizacija ir tapatybė: asmeninės pastabos apie lietuviškuosius tapatybės diskursus*. Iš *Lietuviškojo indentiteto trajektorijos*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2008, p.71.

⁵Ibid., p.71.

⁶ Aleksandravičius, P. *Žmogaus asmens tapatumo problema: Kas keičiasi ir kas išlieka? Filosofinis ir biologinis požiūris*. Vilnius: Logos, p.67.

objektyviame Kitame.“⁷ Taigi, ieškant savo tapatybės yra svarbūs ryšiai su kitu žmogumi, pvz., meilės, giminystės, draugystės ryšiai. Šiuose santykiuose per kontaktus su kitais galima pažinti save bei surasti savo tapatybę.

1.3. Oriento sąvoka

„Terminas orientalizme pirmą kartą pasirodė Prancūzijoje 1830 m. romantinio orientalizmo klestėjimo laikais ir išplito įvairiose kultūros srityse.“⁸ Šis terminas buvo vartojamas įvairiuose kontekstuose, norint apibūdinti literatūrą, dailę, filosofiją ar ideologiją. Orientalizmą galime suprasti kaip rytietiškumo terminą, kuris apima viską, kas susiję su Rytų pasauliu; „Orientalistika neretai vadinama Rytų arba Azijos studijomis yra imli sąvoka, pirmiausia reiškianti istoriškai Europoje susiformavusį mokslinių žinių bei disciplinų kompleksą, tyrinėjantį Rytų, t. y. Azijos, ir iš dalies Šiaurės Afrikos tautų istoriją, filosofiją, religiją, mitologiją, filosofiją, ekonomiką, literatūrą, meną bei kitos kultūros universumo sritis.“⁹ Matome, kad orientalizmo sritis yra labai plati: „Dar ankstyvajame orientalistikos sklaidos etape susiklostė pagrindinės regioninės šio mokslinio pažinimo srities kryptys (hebraistika, arabistika, egiptologija, indologija, sinologija, japonistika.)“¹⁰ Terminas Orientas buvo vartojamas norint apibūdinti Artimuosius Rytus, tačiau dabar jis apibrėžia tiek Artimuosius, tiek Tolimuosius Rytus. „Šis terminas geografiškai, morališkai ir kultūriškai žymėjo Aziją, arba Rytus.“¹¹ Terminas vartojamas kaip antonimas Vakarų pasauliui. Pasak R. Tamošaičio, tai stereotipiški terminai: „<...> Vakarai – materializmo, technologijos, aktyviojo principo pasaulis, tai ateities ir pažangos projekcija; Rytai – pasyvaus dvasingumo ir archaiškas pasaulis.“¹² Oriento sąvokoje galima rasti nuorodą į vertybinius aspektus bei dvasinį gyvenimą. Pasitaiko dažnų atveju, kai Rytų sąvokoje individas ieško to, ko savo neranda savo pasaulyje, t.y. Vakaruose. Anot R. Tamošaičio „Todėl Rytų adoravimas, ypač masinėje kultūroje, dažniausiai išnyra kaip kompensacinis mechanizmas, leidžiantis Vakarų žmogui vaizduotės lygmenyje papildyti savo tapatybę tomis reikšmėmis, kurių jis pasigenda savo kasdienybėje.“¹³ Taigi į Rytų sąvoką galime sutalpinti tai, ko žmogus neranda savo gyvenime ir tai, ką nori pasiekti. „Orientalizmas kelia tokį pagrindinį filosofinį klausimą: ar galima dalyti žmogiškąją realybę (o ji, regis, yra natūraliai padalyta į skirtingas kultūras,

---

⁷ Baranovas, R. *Tapatybė ir prasmė: postmodernus būvis*. Iš *Pašvaistė*, 2011/10-11, p.3.

⁸ Andrijauskas, A. *Orientalistikos atgimimas Lietuvoje (1997-1992): orientalizmo transformacijos į orientalistiką pradžia*. Rytų Azijos studijos Lietuvoje. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2012, p.21.

⁹ *Ibid.*, p.21-22.

¹⁰ *Ibid.*, p.22.

¹¹ Edward, W. Said *Orientalizmas*. Londonas: Penguin Books, 2006, p.60.

¹² Tamošaitis, R. *Orientas lietuvių literatūroje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, p.8.

¹³ *Ibid.*, p.9.

istorijas, tradicijas, visuomenės, netgi rases) ir vis dėlto išsaugoti humanišką požiūrį? Sakydamas „išsaugoti humanišką požiūrį“ klausiu, ar įmanoma išvengti priešiško, kurį implikuoja žmonių skirstymas, pavyzdžiui, į „mus“ (vakariečius) ir „juos“ (rytiečius)?¹⁴ Reikėtų nepamiršti tos aplinkybės, kad savo tikėjimu nusivylę žmonės bando jį rasti kitur, ima adoruoti įvairius kitų šalių kultus bei tradicijas. Šių laikų pasaulyje galime matyti, kad būtent Rytų tikėjimas nuo XX a. pradžios darėsi vis populiarenis, jis viliojo savo praktikomis, meditacijomis, visiškos ramybės bei dvasinės laisvės pažadais.

Galima manyti, kad Rytuose vakariečiai ieško tikrojo savęs, savo gyvenimo kelio ir kultūrinės tapatybės, tačiau svarbesnė yra asmens išsilaisvinimo iš savęs idėja. Pasak C. G. Jungo, „Čia vaizduojama dvasinė jogo būseną, kai jis stengiasi išsivaduoti iš savojo Aš priklausomybės ir pereiti į daug tobulesnę, daug objektyvesnę Savasties būseną, *sat-chit-ananda* būseną, išreiškiančią aukščiausiąją būties ir nebūties vienovę – t. y. galutinį rytietiškojo išsilaisvinimo kelio tikslą, tūkstantmečiais bandomos suvokti ir aukštinamos Indijos ir Kinijos išminties neįkainojamą perlą.“¹⁵ Ne kiekvienas įstengia suvokti šį tikslą, todėl desperatiškai taiko meditacijos praktikas tiesiog siekdami pabėgti nuo gyvenimo problemų, mėgindami susikurti tokią būseną, kurioje sąmonės nebekamuotų jokie pasaulio rūpesčiai. Galbūt tokia motyvacija slypi ir J. Ivanauskaitės orientalistinėse klajonėse bei atitinkamos tematikos kūryboje. Tačiau absoliuti laisvė, vadinamoji nirvana, nušvitimas, yra tik idealas, o kad esama asmenų, pasiekusių tokią būseną, tai jau tikėjimo reikalas.

1.4. Orientalizmas Lietuvoje

Galima teigti, kad E. W. Saidas knygoje „Orientalizmas“ pastebėjo, kad europietiškoji kultūra, norėdama išsiaiškinti savo tapatybę, rėmėsi Rytų kultūra arba stengėsi supriešinti europietiškąją kultūrą su Orientu. A. Andrijauskas teigia, kad „Į Rytus buvo žvelgiama kaip į stebuklingą veidrodį, padedantį išvysti save per kitos civilizacijos vertybių ir simbolių sistemą.“¹⁶ Lietuvoje vykdavo orientalistiniai suvažiavimai, kuriuose dalyvaudavo Rytų kultūromis susižavėję menininkai ir literatai. Verta paminėti, kad domėjimasis Rytais prasidėjo dar Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais, Lietuvos valdovų, didikų dvaruose formavosi Rytų kraštų artefaktų kolekcijos, atgimė Rytų kultūros studijos.¹⁷ Tačiau prasidėjus Antram pasauliniam karui

---

¹⁴ Edward, W. Said *Orientalizmas*. Londonas: Penguin Books, 2006, p.75.

¹⁵ Jung C. G. *Psichoanalizė ir filosofija*. Vilnius: Pradai. 1999 p.87

¹⁶ Andrijauskas, A. *Orientalistikos atgimimas Lietuvoje (1997-1992): orientalizmo transformacijos į orientalistiką pradžia*. Rytų Azijos studijos Lietuvoje. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2012, p.20.

¹⁷ *Ibid.*, p.24.

orientalistikos sklaida buvo nutraukta, visi svarbesni orientalistikos centrai buvo Rusijos federacijoje – situacija pradėjo keistis tik pasibaigus stalinistinėms represijoms.¹⁸ Orientalizmas tapo lyg pasipriešinimas arba nusigręžimas nuo oficialios sovietinės ideologijos. „Vilnijant per Lietuvą iš Vakarų sklindančioms postmodernistinio orientalizmo bangoms, daugelio nepatenkintų sovietine tikrove, jaunų, ieškančių gyvenimo prasmės lietuvių intelektualų, dailininkų, rašytojų žvilgsniai nukrypo į Rytus.“¹⁹ Matome, kad orientalizmas tapo pritraukiantis ir suteikiantis naujų akademinų galimybių. „Kokybiškai naujas orientalizmo ir akademinės orientalistikos formavimosi etapas prasidėjo iškart Lietuvai atgavus nepriklausomybę.“²⁰ Susidomėjimas Rytų kultūra vis labiau plito, atsirado daugiau orientalistinės literatūros bei kitų knygų susijusių su Rytai, tai buvo kaip pabėgimas nuo sovietinės tikrovės. Taigi, septintojo dešimtmečio pabaigoje plėtėsi orientalistinė veikla, daugėjo žmonių, besidominčių orientalizmu, buvo rašomi orientalistiniai tekstai. Tačiau C. G. Jungas teigia, kad katalikybėje glūdi dar iš protėvių atėję tradicijos, todėl „Kaip tik tokia yra katalikybė, ir tai lemia tiek ypatingą jos pranašumą, tiek ir jos keliamą milžinišką grėsmę.“²¹ Tačiau nepasiant visų grėsmių, kurios galėtų kilti iš savos ar svetimos religijos, jaunoji karta Lietuvoje, besilaisvinti iš sovietinės stagnacijos, ieškojo naujovių, siekė ypatingų dvasinių patirčių, mistinių išgyvenimų, kuriuos savo vaizduotėje siedavo su egzotiškais Rytų pasauliais, ypač su senovės Indijos religijomis bei mitologijomis.

1.5. Kultūrinės tapatybės paieškų motyvai ir kolektyvinės sąmonės archetipas

Vienas iš pagrindinių dalykų, kurio siekia kiekvienas žmogus, yra ramybė kaip dvasinės jėgos būseną, o prie šio tikslo veda įvairūs keliai. Apie žmogaus gyvenimo siekius rašė ir C. G. Jungas: „Pasiiekti santarvę – tai troškimas (Desideratum), o kai santarvė su pasauliu ir su savimi pasiekta, tai – svarbus įvykis.“²² Šio svarbaus santarvės įvykio laukia dažnas, ieškantis dvasinio gyvenimo kelio, todėl ramybės idealas yra savotiška motyvacija, veikianti ir asmens kultūrinės tapatybės formas. Kultūrinės tapatybės paieškoms įtakos turi ir pasaulėžiūra bei gyvenimo patirtys. Pasak C. G. Jungo, „Nėra nė vieno, neturinčio pasaulėžiūros. Blogiausiu atveju žmogus turės tokią pasaulėžiūrą, kokia

---

¹⁸ Andrijauskas, A. *Orientalistikos atgimimas Lietuvoje (1997-1992): orientalizmo transformacijos į orientalistiką pradžia*. Rytų Azijos studijos Lietuvoje. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2012, p.25.

¹⁹ Ibid., p.26.

²⁰ Andrijauskas, A. Lietuviškosios Rytų receptijos ir orientalizmo istoriniai pokyčiai. Iš *Liaudies kultūra*. 2004, Nr. 1, p.48.

²¹ Jung, C. G. *Psichoanalizė ir filosofija*. Vilnius: Pradai, 1999, p.157.

²² Ibid., p.19.

jam buvo įpiršta auklėjimo ir aplinkos.²³ Taigi, daugelis vaikystės įvykių ar socialinės aplinkos poveikių formuoja individo asmenybę.

Šioms paieškoms įtaką daro ne tik socialinės patirtys, bet ir gamta. Galime teigti, kad nuo anksčiausių laikų gamta užima svarbų vaidmenį žmogaus gyvenime, todėl neabejotinai turi įtakos ir savasties paieškose. C. G. Jung perteikia F. Nietzsches mintį apie gamtos ir žmogaus susitaikymą: „Veikiant dionisiškajam žavesiui, ne tik vėl atsinaujina vieno žmogaus sąjunga su kitu: taip pat ir susvetimėjusi, priešiška arba pavergta gamta vėl švenčia susitaikymo su savo sūnumi paklydėliu – žmogumi – šventę.“²⁴

Pasitaiko atvejų, kai žmogui pernelyg sunku suvokti save, atrasti savąjį kelią, todėl jis savo vertę matuoja pagal kitų nuomonę apie jį. C. G. Jungas teigia, kad „Yra nemaža tokių, kurie žino tik vieną viso savo elgesio motyvą, būtent tai, ką apie juos mano kiti.“²⁵ Ne kiekvienam pavyksta atrasti save, jiems atrodo, kad daug lengviau yra prisitaikyti ir būti tokiais, kokius juos mato kiti. Tačiau yra ir kitokių žmonių grupių. C. G. Jungas išskiria dar kitokius žmonių tipus „Yra tokių, kurie tik tada gali būti laimingi, kai jų laimė kelia kitų pavydą, ir tokių, kurie geidžia kančios ir ją sau suteikia, kad mėgautųsi artimųjų užuojauta.“²⁶ Tai natūralu, nes kiekvienas žmogus yra savitas ir ieško arba išsižada savęs vis kitokiais būdais. Apie tai, kaip vyksta individo vystymasis, C. G. Jungas rašo taip: „Vienas vysto tik savo santykius su išore ir apleidžia savo vidų; kitas vystosi tik viduje, o išoriškai lieka vienoj vietoj; bet laikui bėgant individui atsiranda būtinybė vystyti ir iki tol apleistą sritį.“²⁷

Ieškant savasties susiduriama tiek su savo sąmone, tiek pasąmone. C. G. Jungas apie tai rašo: „Tai natūralus procesas, iš priešybių įtampos kylančios energijos manifestacija. Šią energiją sukuria fantazijos procesų kaita, spontaniškai pasireiškianti sapnuose ir vizijose.“²⁸ Galima teigti, kad J. Ivanauskaitės kūryboje sapnai ir vizijos užima nedidelę dalį, iš jų galime sužinoti apie autorės savijautą, lemtingus ženklus ar ateitį nuspėjančius motyvus. Tačiau savasties bei sielos paieškos nėra lengvas kelias. C. G. Jungas savo knygoje pateikia Hipolito nuomonę: „Pasak jo, gnostikai teigė, kad „sielą nėra lengva surasti ir suvokti“, kad „viso“ žmogaus pažinimas nėra lengvai pasiekiamas.“²⁹

Nors tai nėra lengvas darbas, tačiau reikia ieškoti esybės, kuri glūdi prote, kūne, dvasioje, sieloje. Bandant ieškoti savasties galime susidurti su šiuolaikiškumo problema, kuri sukelia kliūčių paieškose: „Šiuolaikinis žmogus yra ką tik užgimęs žmogus, šiuolaikinė problema – tai ką tik iškilęs

---

²³ Jung, C. G. *Psichoanalizė ir filosofija*. Vilnius: Pradai, 1999, p.39.

²⁴ *Ibid.*, p.113-114.

²⁵ *Ibid.*, p.122.

²⁶ *Ibid.*, p.122.

²⁷ *Ibid.*, p.126.

²⁸ *Ibid.*, p.137.

²⁹ *Ibid.*, p.238.

klausimas, o atsakymas į jį tebėra ateityje.³⁰ Ne kiekvienas žmogus yra šiuolaikiškas, todėl ši problema nepaliečia visų, ypač tų kuriems yra svetimas gyvenimas su tradicinėmis idėjomis. „Kaip ir visi archetipai, Savastis pasižymi paradoksaliu, antinomišku pobūdžiu. Ji gali būti vyras ir moteris, senis ir vaikas, galiūnas ir ištiža, didybė ir menkybė.“³¹ C. G. Jungas teigia, kad žmogaus siela yra apvali, taip pat apvali yra ir mandala, todėl šiuos vaizdinius galima susieti. C. G. Jungas teigia: „Mandala simbolizuoja žmogišką ar dievišką Savastį, pilnatį ar Dievo regėjimą – tai ypač akivaizdu šiuo atveju.“³²

Mąstant apie asmens kultūrinę tapatybę, gyvenimo kelio paieškas neišvengiamai susiduriame su mintimis apie gyvenimo pabaigą. Galvojant apie mirtį ar ją pasitinkant, apgalvojame esminius gyvenimo klausimus. C. G. Jungas apie susidūrimą su gyvenimo baigtimi rašo: „Pamačius tokią mirtį, gyvenimas mums visada atrodo lyg prisukto laikrodžio ėjimas, kai savaime suprantama, jog jis pagaliau sustos.“³³ Mirtis yra neišvengiamas dalykas, todėl jos akivaizdoje susimąstome apie visą gyvenimą, savo būtį, savo nueitą kelią. C. G. Jungas pateikia mirties palyginimą: „Kaip kulkos trajektorija baigiasi taikiniu, taip gyvenimas – mirtimi, kuri pagaliau yra viso gyvenimo tikslas.“³⁴ Taigi galima sakyti, kad gyvenimo tikslas – mirtis, ir tokia nuomonė sukelia nerimą, skatina žmogų ieškoti nenykstančios gyvenimo prasmės, kad egzistavimo tikslas ar pagrindas būtų kažkas tvaraus, o ne tiesiog pabaiga. Pasitaiko atvejų, kai žmogus nujaučia savo mirtį ir stengiasi ją atitolinti ar padaryti kažkokius būtinus ir neatidėliotinus darbus. C. G. Jungas šiuo atveju rašo: „Dažniausiai artėjančią baigtį ženklindavo tie simboliai, kurie ir šiaip jau gyvenime rodo psichologinius būsenos pasikeitimus, būtent tokie atgimimo simboliai, kaip vietos pakeitimai, kelionės ir panašiai.“³⁵ Nujausdami artėjančią mirtį žmonės desperatiškai ima daryti kažką, ko iki tol nedarė, o apie mirtį jiems gali pranešti įvairūs sapnai.

Svarstant kultūrinės tapatybės problemą natūraliai susiduriame su tikėjimo bei dvasinio kelio klausimu, kadangi tikėjimas gali nulemti kai kuriuos mūsų sprendimus bei pasaulio suvokimą, o tuo pačiu – keisti mūsų savivoką. Apie šiuolaikinio žmogaus tikėjimo klausimą C. G. Jungas rašo: „Šiuolaikiniam žmogui religijos jau nebekyla iš vidaus, iš sielos, jos jau tapo išorinio pasaulio nuosavybe. Pasaulinė dvasia jau nebesugundo jo vidinėmis apraiškomis, nes jis bando išsirinkti religijas ir įsitikinimus, lyg prisimatuodamas šventadienio rūbą, kad paskui numestų jį tarsi panešiotą drapaną.“³⁶ Matome, kad šiuolaikinis žmogus religijos ieško ne savyje, o nori išbandyti ir išsirinkti

---

³⁰ Jung, C. G. *Psichoanalizė ir filosofija*. Vilnius: Pradai, 1999, p.293.

³¹ *Ibid.*, p.242.

³² *Ibid.*, p.260.

³³ *Ibid.*, p.176.

³⁴ *Ibid.*, p.180.

³⁵ *Ibid.*, p.184.

³⁶ *Ibid.*, p.303.

tokią, kuri labiausiai jam tiktų. Taip dvasinėje žmogaus veikloje pasireiškia tam tikros vartotojiškos tendencijos: žmogus matuojasi religijos rūbą pagal save. Tuomet neišvengiamai kyla reliatyvizmo pavojai, dvasinis pakrikimas, darosi nesunku pasimesti tarp religijų ir jų siūlomų praktikų. Todėl ir Rytų religijos – o jų formų yra daugybė – vakariečiams atrodo patrauklios dėl žadamo Nušvitimo ir visiškos laisvės, kuri nesąmoningai asocijuojasi su S. Freudo minėtu malonumo principu. Nirvana suvokiama tarsi dieviško malonumo būseną. Iš čia tokia stipri vakariečių trauka rytietiškomis praktikoms, kaip malonumų pažadui, nes tikrojo šių kultūrų asketizmo ir antisocialių nuostatų vakariečiai tiesiog nesuvokia, nenumano.

C. G. Jungas samprotauja, kad net daugelis vakarietiško mistinių praktikų yra ne kas kita, kaip bandymas atkartoti Rytų doktrinas: „Mes dar negalime įsisąmoninti, kad Vakarų Europos teosofija – tai diletantiškas, barbariškas Rytų mėgdžiojimas.“³⁷ Tačiau dvasinio kelio reikėtų ieškoti ne klaidžiojant tarp pasaulio religijų, o savyje: „Rytai turbūt iš tiesų veikė dabartinius mūsų dvasios pokyčius. Tik ne Tibeto mahatmų vienuolyno Rytai, o Rytai, esantys mumyse pačiuose.“³⁸ Bandymas atrasti savo dvasinį kelią ne visada veda į tai, ko ieškome, kartais blaškantis ir bandant kažką atrasti, galime lengvai pakrikti ir prarasti save.

Taigi atrasti save ir reflektuoti savo kultūrinę tapatybę yra sunku, todėl C. G. Jungas teigia, kad kartais mes patys slepiamės nuo savęs: „Vakarų europietis paskendęs savo paties leidžiamuose dūmuose, kurie turėtų paslėpti nuo jo paties jo tikrąjį veidą.“³⁹ Nepaisant bandymo slėptis, kiekvienas žmogus siekia vidinės ramybės, jos sąmoningai ar nesąmoningai ieško, tam pritaria ir C. G. Jungas: „Nesu toks įžūlus, kad apsimesčiau pranašu, tačiau negaliu neužsiminti apie šiuolaikinio nerimo kamuojamo žmogaus ramybės troškimą, apie norą įgyti pasitikėjimą savimi vyraujant nepatiklumui, jeigu bandau apibrėžti jo sielos problemą.“⁴⁰ Galime galvoti, kad gilindamasis į save žmogus susiduria su įvairiomis problemomis, kartais tai yra žmonių nusigręžimas nuo jo, kai nesutampa naujas žmogaus kelias, naujos vertybės ar vidiniai atradimai, unikalumas: „Asmenybės tapsmą C. G. Jungas sieja su savojo unikalumo suvokimu ir išsiveržimu iš neautentiško būties lygmenų. „Atsigręžimas į save – tai visuomet vienatvė (Vereinsammung), savo individualaus gyvenimo kelio pasirinkimas.“⁴¹ Nepaisant kiekvieno žmogaus individualumo, C. G. Jungas išsako nuomonę apie kolektyvinę sąmonę, kuri yra tam tikrų, iš kartos į kartą perduodamų dalykų visuma. „Kolektyvinė sąmonė, pasak Jungo, pasireiškia trijuose skirtinguose lygmenyse: 1) paviršutiniškame – šeimos,

---

³⁷ Jung, C. G. *Psichoanalizė ir filosofija*. Vilnius: Pradai, 1999, p.312.

³⁸ *Ibid.*, p.313.

³⁹ *Ibid.*, p.309.

⁴⁰ *Ibid.*, p.313.

⁴¹ *Ibid.*, p.370.

2) viduriniame – nacionaliniame arba rasiniame, 3) gelminiame – bendražmogiškame.“⁴² Todėl galima teigti, kad kiekvienas žmogus yra individualus ir laisvas ieškoti savęs bei kultūrinės tapatybės, tačiau bet kokių atveju, turi panašumų su kitais žmonėmis, pvz., psichinių struktūrų, instinktų, impulsų, simbolių ir kt.

1.6. Kelionės archetipas

Kelionė J. Ivanauskaitės kūryboje yra svarbi ir dažna tema, turinti archetipinės reikšmės. Įkvėpta kontrakultūrinės užsienio autorių kūrybos, rašytoja kelionę suvokia kaip bėgimą nuo konformistinio pasaulio sąstingio, kaip maištą prieš sistemą, taip pat kaip pažinbtinę veiklą, sąmonės įkeitimą, tuo pačiu ir tapatybės formavimo būdą. Tai išlaisvinanti ir kūrybonga būseną.

Pasak I. Vedrickaitės: „Keliautojas yra tas, kuris jaučia tapatybės sąlyginumą ir nori išbandyti jos ribas ir tvermę, laikinai rinkdamasis ypatingą gyvenimos stilių, kuris leidžia pabėgti nuo socialinių vaidmenų inercijos.“⁴³ Keliaudami žmonės ne tik aplanko įvairius kraštus, pamato daug naujų vietų, tačiau kartu keliauja į savo vidų, link tikrojo savęs. Vienas iš kelionės tikslų yra siekis sukurti tam tikrą pasaulio vaizdą savyje, savo sąmonėje. Keliaujant žmogus tampa atviru naujoms vietoms, naujiems potyriams, kitokiai kultūrai, taip pat atviras ir savo pokyčiams, vykstantiems viduje. Kelionės kartais gali pasitarnauti kaip žmogaus gyvenimo įprastiminimas: „Žengiu į nepažįstamą zoną – skaitau joje įrašytą *kitą* ir skaitydamas įrašau pats save.“⁴⁴ Keliaudamas žmogus turi prisitaikyti ir užmegzti ryšį su naujomis vietomis, todėl galima sakyti, kad ir pats kažkiek pasikeičia. Galima teigti, kad keliautojas turi įvairiausių tikslų ir motyvų, kodėl keliauja. Pasak I. Vedrickaitės, „Kelionėje susiduria keliautojo pasirinktas vidinio tobulėjimo užmojis ir jam išorinė erdvė, įgimta nežinia ir ieškojimo tikslas.“⁴⁵ Svarbus kelionės tikslas yra naujų vaizdų fiksavimas ir saugojimas jų atmintyje, o tai veikia ir asmens savivoką. Keliaudamas po svetimus kraštus žmogus lygina savo patirtis su kitomis kultūromis, ieško atitikmenų, atranda skirtumus. Sąmonė darosi imli, labili.

Kelionių temomis literatūroje perteikiami kelionės išgyvenimai kaip dvasinė ar psichologinė patirtis. „Sakytajui pateikti savo pasaulio vaizdinį, perkelti adresatą į „ten“ ir „tada“ trukusią sakytajo pastangą įsikomponuoti pasaulyje.“⁴⁶ Taip skaitytojas gali tapatintis su pasakotoju ir tarsi patirti,

---

⁴² Jung, C. G. *Psichoanalizė ir filosofija*. Vilnius: Pradai, 1999, p.368.

⁴³ Vedrickaitė, I. *Kelionė. Keliautojas. Literatūra*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p.23.

⁴⁴ *Ibid.*, p.14.

⁴⁵ *Ibid.*, p.19.

⁴⁶ *Ibid.*, p.28.

pamatyti, išjausti visą kelionę. „Kelionėje žiūri tik keliautojas, nuo kurio neatsiskiria žvilgsnio „objektyvas“, regimos daiktų formos neiškreipiamos kintančio žiūros taško, bandymas įsismelkti į *kitą* reiškiamas iš išorės.“⁴⁷ Skaitytojas turi galimybę viską pamatyti pasakotojo akimis.

Keliautojų keliavimo patirtys ir motyvai yra skirtingi, tačiau I. Vedrickaitė išskiria tris keliautojų grupes, t. y. piemuo, valkata, riteris. „Piemuo nuo kultūros slepiasi gamtoje, kurioje susikuria saugią Arkadiją (jos harmoniją skleidžiantys atributai – šaltinis, giraitė, avys). Riteris keliauja aukštyn į tobulybę ar su ja tapatinamą visuomenės įsivaizdavimą. Valkata leidžiasi žemyn, į paniekintųjų pasaulį, visuomenės atstumtųjų tarpą, tačiau kartu ir maištingą laisvūnų luomą, kur negalioja varžančios visuomenės normos.“⁴⁸ Šios keliautojų grupės padeda suprasti jų motyvacijas bei tikslus, kurių siekia keliaudami.

Piligrimystė yra labai aktuali daugelyje religijų, tikintys žmonės yra pasiruošę per savo gyvenimą nukeliauti į tam tikras šventas vietas, tai turi ritualinę reikšmę. „Piligrimystė – pastebimiausia ir ženklausia religinio tapatumo išraiška erdvėje, pasaulio religijose suprantama ir vertinama nevienodai. Dažniausiai piligrimystė vertinama kaip savotiškas pasišventimo ar ritualinis aktas <...>“⁴⁹ Pavyzdžiui, musulmonai per savo gyvenimą turi nukeliauti į Meką, krikščionys keliauja į Romą, Santjago de Kompostela, Lurđą, Fatimą ir kt.

---

⁴⁷ Vedrickaitė, I. *Kelionė. Keliautojas. Literatūra*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p.29.

⁴⁸ *Ibid.*, p.32.

⁴⁹ Liutikas, D. *Lietuvos piligrimų vertybinės nuostatos*. Iš *Soter*, 2008, Nr. 28, p.170.

2. Tiriamoji dalis

2.1. Savasties paieškos knygoje „Kelionė į Šambalą“

„Kelionė į Šambalą“ yra antrasis Rytų trilogijos romanas. Romane ne tik aprašomos autorės kelionės po Himalajus, bet pateikiamas ir trumpas budizmo įvadas. Būdama savo gimtoje šalyje autorė susiduria su kultūrinės tapatybės paieškų problema, todėl nedvejodama ryžtasi keliauti į Rytus, kur tikisi rasti atsakymus ne tik į sau rūpimus klausimus, bet ir į tokius, kurie yra svarbūs visam pasauliui. „Knygoje Kelionė į Šambalą rašytoja kaskart sugrįždavo prie pasaulio pabaigos, blogio įsigalėjimo pasaulyje temos.“⁵⁰ Galima teigti, kad ši autorės kelionė buvo ne tik savęs pažinimas, bet ir bėgimas nuo Lietuvoje jai nepriimtino mąstymo modelio. „Orientalizmas Lietuvoje, kaip ir visoje sovietinėje imperijoje, septintajame devintajame dešimtmetyje tapo svarbia opoziciskumo ir nusišalinimo nuo marksistinės ideologijos apraiška, bėgimo nuo niūrios bei nepriimtinos tikrovės būdu.“⁵¹ Tuo laikotarpiu Rytų pasaulis žavėjo daugelį žmonių, buvo manoma, kad ten galima pasiekti visišką nušvitimą, atrasti ramybę ir savo dvasinį kelią, tačiau ne visada tai pasitvirtindavo, dažniausiai tokie įsivaizdavimai tebuvo iliuzijos. J. Ivanauskaitė interviu metu su V. Juknaite teigia: „Daugelis keliauja trumpam į kokį konkretų ašramą, kur viskas daroma vardan atvykėlio, kur jo iliuzijos maitinamos naujomis iliuzijomis. Tokiose vietose Nušvitimo ištroškusiems keliautojui suteikiamos ne tik vakarietiškus standartus atitinkantis materialinis komfortas, bet ir nuolatos plaunamos smegenys, o už bet kokias dvasines žinias reikia mokėti nemažus pinigus.“⁵² Rašytojai neužteko vien komfortiškų iliuzijų patenkinimo, ji norėjo tikrų dvasinių žinių ir patirčių. Todėl pirmosios kelionės autorei nebuvo lengvos. „Manychiau, pirmieji metai Indijoje Jurgai buvo labai sunkūs. Tai intensyvus savęs pažinimo, savęs atspindėjimo visai kitokioje kultūroje metas, priartėjimas prie nepažįstamos gyvensenos, pastangos prie to kitoniškumo prisiderinti, perprasti tuos kultūrinius kodus, vertybes.“⁵³ Tačiau nepaisant sunkumų, autorė keliavo ir mėgavosi naujomis patirtimis, atrado daug kitoniškų dalykų, kurie ją vedė prie išsikeltų klausimų.

Visuotinėje Lietuvių enciklopedijoje galime rasti informaciją apie Šambalą, kuri yra neva nematoma šalis, joje slepiasi Budos mokymas. Šioje šalyje palaikoma viso pasaulio gėrio ir blogio pusiausvyra. Knygoje „kelionė į Šambalą“ J. Ivanauskaitė rašo, kad egzistuoja dvi piligrimystės rūšys, kai svarbi pati kelionė ir kai svarbus kelionės tikslas. Manau, kad šioje knygoje atsiskleidžia autorės noras pasiekti tikslą, t.y. neregimą šalį – Šambalą. Toji mistinė Šambala traukia vakariečius,

---

⁵⁰ Vedrickaitė, I. *Kelionė. Keliautojas. Literatūra*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p.192.

⁵¹ Andrijauskas, A. *Jurgos Ivanauskaitės orientalizmas*. Iš *Metai* 2003. Nr. 11.

⁵² Juknaitė, V. *Kuo rizikuoja religiją keičiantis žmogus*. V. *Juknaitės pasikalbėjimas su rašytoja J. Ivanauskaite*. Iš *Bernardinai*, 2020-05-12.

⁵³ Sudarė Zelčiūtė, D. *Jurga. Atsiminimai, pokalbiai, laiškai*. Vilnius: Tyto alba, 2008, p.128.

kurie savo galvoje yra susikūrę tam tikrą iliuziją, kad šioje vietoje atras tai, ko ieško, kad pagaliau suras savo dvasinį kelią, tačiau, anot pasakotojos, taip neįvyksta: „Dieną „Šambala“ yra lyg ir paskirstymo punktas, nes į ją pirmiausiai suguža naujokai, palinkę po didelių kuprinių ir dar didesnių iliuzijų našta.“⁵⁴ Autorė pašaipiai žiūri į šiuos vakariečius, kurie siekia greito ir stipraus rytietiškos mistikos efekto, turi nepagrįstų spėjimų apie tai, kas jų laukia. Keliaudama link šios paslaptingos vietos pasakotoja susiduria su įvairiais sunkumais ar nepatogumais, kurie vakariečiams sukelia daug nemalonių jausmų, pvz. nosį riečiantis kvapas, eilės prie pasienio sienų, tvankus karštis, saldžiarūgštė smarvė, keisti taksi vairuotojai, utėlės, blusos, blakės.

Nepaisant šių nemalonių jausmų, kelionėje autorę aplanko stipri nostalgija, ji jaučiasi lyg užburtame rate, į kurį vis sugrįžta, nes tai nėra pirma kelionė į Rytus, susidomėjimas šiais kraštais autorę lydėjo jau ilgai, pasitaikydavo įvairių ženklų Lietuvoje, kurie primindavo Rytus. Ieškodama savęs ir savo kultūrinės tapatybės autorė šioje kelionėje jaučiasi tarsi keliautų link savo gyvenimo tikslo, link tikrųjų namų ir tarsi pasiekia šios kelionės tikslą, nes rašo: „Tada mane apima neišpasakytas ir niekur kitur daugiau nepatirtas sugrįžimo į savo Tikruosius namus jausmas“⁵⁵

Ieškodama savo tikrųjų namų, autorė bando išsivaduoti iš vakarietiškos tapybės, manydama, kad Rytų kultūroje tapatybę atras iš naujo: „Šiame kelionės etape ji ieškojo praktinių žinių, laukė iniciacijos ir patyrė *deja vu*, kuriuos suvokė kaip sugrįžimą į prarastus *namus*.“⁵⁶ Tačiau rašytoja suvokia, kad jos vakarietiška tapatybė, kuri rodėsi saugi ir stabili, Rytuose sugriuvo, prarado savo stabilumą. „Saugumo, tapatybės pastovumo pojūtis, esminis vakariečiui, čia pasirodė tik kaip skausmingai prarandama iliuzija.“⁵⁷ Taigi, matome, kad tai ką savo šalyje pasakotoja laikė įprastu ir nesunaikinamu reiškiniu, atvykus į Rytus visiškai sugriuvo. Autorė aprašo vienuolynų sunkias buitines sąlygas, tačiau stengiasi savo gyvenamąsias vietas padaryti labiau jaukias, atsinešti į jas gėlių ar sienas ištapetuoti savo pačios pieštomis mandalomis. „J. Ivanauskaitė pritaria C. G. Jungo kritiškumui, kai šis rašo apie vakariečius Indijoje. Pakartoja, kad mokslininkas apie Rytuose piligrimaujančius vakariečius yra pasakęs, kad šie visuomet esti „vakarietiško oro buteliuose“, atsitvėrę nuo Indijos įvairiausiai intelektualiniais postringavimais, abstrakcijomis, dogmomis ir klišėmis. Ji pati jaučiasi tokia vakariete, nes visada siekia perkeisti, prijaukinti kambarius, kuriuose tenka apsigyventi.“⁵⁸ Sunku įsivaizduoti vakariečius, kuriems nesukeltų šleikštulio blakės, utėlės, kambariai be grindų ar baldų. Tačiau autorė stengiasi prisitaikyti prie visų nepatogumų ir pati

---

⁵⁴ Ivanauskaitė, J. *Kelionė į Šambalą*. Vilnius: Tyto alba, 1997, p.74.

⁵⁵ Ivanauskaitė, J. *Kelionė į Šambalą*. Vilnius: Tyto alba, 1997, p.28.

⁵⁶ Vedrickaitė, I. *Kelionė. Keliautojas. Literatūra*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p.199.

⁵⁷ *Ibid.*, p.200.

⁵⁸ Baranova, J. C. G. *Jungo pėdsakai J. Ivanauskaitės kūryboje*. Iš *Metai*, 2014. Nr. 11.

susikurti sau tinkamą aplinką, juo labiau, kad jos kelionės tikslai yra daug didesnis nei patogi gyvenamoji vieta. Nors „kovoju“ su buitinėmis sąlygomis autorę kankina klausimas, ką ji čia veikia, ką apskritai visi vakariečiai stengiasi rasti keliaudami į Rytus. Galima numanyti, kad niekas vakariečių Rytuose nelaukia, todėl mistikos ieškotojams dažnai tenka nusivilti ir susitaikyti su tuščių vilčių žlugimu.

Dar vienas iš aspektų, dėl kurių nusivilia vakariečiai, yra tai, kad jie pripratę viską gauti lengvai ir greitai. Tačiau svetimame krašte jiems tenka susidurti su realybe ir suprasti, kad Rytuose, ieškant geidžiamos gyvenimo prasmės, reikės daug laiko ir pastangų medituoti, kartoti mantras bei atlikti kitas praktikas, o tai dažnai atrodo neįprasta ir sunkiai įgyvendinama. Atvykėliams nuostabą sukelia ir žinia, kad savo nelaimių priežasčių visų pirmiausia reikia ieškoti savo pačių veiksmuose, kuriuos atliko prieš šimtus metų. Visas jų bėdas turi paaiškinti karmos doktrina, prieš kurią argumentų nėra. Vakariečiai, atvykę į Rytus, paliekami likimo valiai ir vienetvei, su stipriu vienetvės jausmu susiduria ir J. Ivanauskaitė, nors didelę laiko dalį jis gyvena pas vienuolius, kurie jai padeda ieškoti savęs. Būtent vienuolyne ji jaučiasi atradusi tai, ko ieškojo, bei mano pasiekusi savo kelionės tikslą: „Gyvenu vienuolyno ritmu ir jaučiuosi kaip namie, tarsi visada tik čia ir būčiau buvusi. Esu laiminga, neapsakomai laiminga, o visiems savo draugams siunčiu triumfališkus laiškus, kad atradau Šambalą! Tik tai kartais pasijuntu kaip šuo: valgau, miegu, trokštu nuolat būti šalia savo šeimininkų, nesuprantu, nors nujaučiu, ką jie kalba, ir nieko negaliu pasakyti“.⁵⁹

Manau, kad savo šeimininku autorė iš pradžių laikė lamą Vangjalą, kuris piligrimei iš Lietuvos padeda suprasti Indijos kasdienybę. Kasdienybė Indijoje yra visiškai kitokia nei Vakaruose, joje atsiskleidžia daugiau garsų, spalvų, jaučiamos didelės jėgos ir matomi ženklai. Būtent šie kasdienybės elementai gąsdina keliaujančius vakariečius, bet autorei žadina dar didesnę smalsumą. Kasdienybės sunkumai ir prastos buitinės sąlygos ne visiems sukelia šleikštulį ir nenorą pasilikti, antai autorė yra kitokios nuomonės: „Taigi įžengėte į kambarį ir jums teks užkariauti, pavergti, perkeisti, pakeisti šią nedraugišką erdvę, kaip, beje ir save patį, nes ko gi daugiau į Rytus būsit atvykę?“⁶⁰ Rytų šalyse kyla ne tik noras iš naujo atrasti save, susidurti su tikrąja savo kultūrine tapatybe, bet ir ją pakeisti. Natūralu, kad keliaujant po tokius archaiškus kraštus, nejučia sąmonėje kažkas ims keistis. Tačiau ieškant atsakymų į egzistencinius klausimus susiduriama ir su abejonėmis. Autorė išreiškia stiprią abejonę klausdama: „<...> ką gi čia veikiu, ką mes visi, ateiviai iš Vakarų,

---

⁵⁹ Ivanauskaitė, J. *Kelionė į Šambalą*. Vilnius: Tyto alba, 1997, p.51.

⁶⁰ *Ibid.*, p.30.

Rytuose veikiame?!“⁶¹ Suprantama, kad svetimi kraštai kelia jaudulį ir priverčia galvoti, kad kelionė nieko nepakeis, tačiau kankinama tokių klausimų autorė ima geriau suvokti savo prigimtį.

J. Ivanauskaitei teko susidurti su įvairiais iššūkiais ir dvejonėmis dėl savo kultūrinės tapatybės, tikėjimo klausimais. Ji buvo laikoma Tseringo žmona ir vadinama Žiemos žmona, tačiau toks jos statusas aplinkiniams sukėlė daug pykčio. Žmonės abejojo, kad ji gali būti vienuole, todėl keliautoja nusprendė nuskandinti upėje savo vienuolės rūbą. Atsikračiusi šių vienuolystės atributų jį apsirėngė ir pasipuošė kaip tikra vakarietė, įsisegė auskarus, pasidažė. Tačiau sulaukusi komplimentų dar labiau įtūžo kartodama, kad ji ne Žiemos žmona, o Jurga iš Lietuvos. Šioje peripetijoje matome, kad rašytoja suabejoja dėl savo kultūrinės tapatybės ir staiga persigalvoja, atsiverčia į vakarietę, nors neseniai tvirtino, kad esanti budistė ir Indijoje jaučiasi atradusi savo namus. Galime pastebėti, kad autorė su ironija kalba apie tai, kad prieš kelias akimirkas save laikė budiste, o vėliau persigalvojo. Ši sarkastiška nuotaika pasireiškia ir tuo, kad pasakotoja nežino, kur tiksliai ji keliauja, ką sutiks kelyje: „Nežinia ir netikrumas turbūt yra pagrindiniai šio mano gyvenimo tarpsnio leitmotyvai.“⁶² Suprantame, kad kaip tik šių būsenų autorė ir norėtų atsikratyti, ji keliaudama stengiasi surasti saugumą, tikrą dvasinį kelią, teisingą realybės suvokimą. Galime spėti, kad būtent šių dalykų neradusi gimtoje šalyje, ji nusprendė iškelti, manydama, kad visa tai atras Rytuose, apie kuriuos taip pakiliai rašo visa dvasingoji vakariečių literatūra. J. Baranova teigia: „Rašytoja eruditė siekia tapti savo kelio eksperte.“⁶³

Taigi matome, kad autorė siekia kelionėje pažinti Rytus, atrasti juose save, tačiau netikėtai ima suvokti save kitu aspektu, lyg ir atsietai nuo Rytų idėjos. Iš knygoje pateikiamų patirčių galime spręsti, kad autorė desperatiškai stengėsi prisitaikyti prie Rytų šalių kultūros, siekė būti stabili ir ramiai sau apmąstyti žmogaus būties klausimus, bet atsivėrė ir kitokia rašytojos asmenybės bei charakterio pusė. „Visgi kita pusė ji buvo permaininga, siekė atskleisti naujas asmenybės galimybes, patirti nepažįstamus gyvenimo reiškinius. Todėl buvo itin sudėtinga, įvairialypė, maištingo ir nonkonformistinio charakterio asmenybė.“⁶⁴ Rytų pamokos padėjo rašytojai susivokti, bet šiek tiek ne taip, kaip buvo tikėtasi pradžioje. Kelionė tarsi pasisuko lanku, išryškindama sugrįžimo namo perspektyvą.

---

⁶¹ Ivanauskaitė, J. *Kelionė į Šambalą*. Vilnius: Tyto alba, 1997, p.30.

⁶² *Ibid.*, p.54.

⁶³ Baranova, J. *Jurgos Ivanauskaitės fenomenas: tarp siurrealizmo ir egzistencializmo*. Vilnius: Tyto alba, 2014, p.291.

⁶⁴ Andrijauskas, A. *Jurgos Ivanauskaitės klajonės Rytų pasaulio platybėse*. Iš *Metai*, 2010. Nr. 4.

2.1.1. Vakarų ir Rytų pasaulių skirtumai

Rytų ir Vakarų kultūros skiriasi, todėl keliaujant susiduriama su šiais skirtumais ir dalykais, kurių savo šalyje nepastebime. „Viską apmąsto, ir situaciją, ir save tada pamato daug giliau ir netikėtu rakursu, pastebi tai, ko nebūtų įmanoma pastebėti buitinėje kasdienybėje.“⁶⁵ Keliautoja susiduria su visiškai kitokiu pasauliu, nes Vakarų kasdienybėje buvo pripratusi mėgautis komfortu, delikatesais ar prancūziška virtuve, nors tai ir nesuteikė laimės pojūčio. O čia randasi kitokių patirčių: „Tuomet už sienos pasigirsta rūsti giesmė, keisčiausia mano gyvenime lopšinė: čiodas, ego sunaikinimo ritualas.“⁶⁶

Daug laimingesnė rašytoja jaučiasi tiesiog karpydama lamos paukščiškus nagus, nors tai ir nesunaikina jos *ego*. Daugiau laisvės bei galimybės būti savimi jai suteikia tai, kad niekas nežino ir neklausinėja, kas yra autorė, iš kur ji atvyko ir koks jos tikslas Indijoje. Nors susiduria su keistais požiūriais apie save, kai Tinlėjus Tulku klausinėja, ar Lietuvoje klesti šamanizmas, nes J. Ivanauskaitė jam atrodanti tarsi tikra šamanė. Išgirdusi tokią nuomonę autorė karštligiškai aiškina, kad Lietuvoje klesti katalikybė, o ji pati yra kuo tikriausia budistė, nepraktikuojanti jokio šamanizmo. Nors jaučiasi tikra budistė, tačiau stengiasi apginti savo šalį pasakodama, kad ten šamanizmo nėra. Po šio pokalbio susimąsto apie Lobsango žodžius, kad ji turinti atlikti savo užduotį savo šalyje, tačiau dar nesupranta, kokia būtent yra ta užduotis. Autorė apmąsto, kad galbūt turėtų gražinti nesuskaičiuojamas skolas kitiems arba atlyginti visiems už sukeltą skausmą, bet tuo pačiu supranta, kad tai ne jos galioms. Suprasdama, kad savo kaltės išpirkti neįmanoma, rašytoja vis tiek bando tai padaryti kartodama mantras tūkstančius kartų, taip stengdamasi išvalyti savo karmą. I. Vedrickaitė teigia: „Nematoma linija vakariečiai atskiria save nuo vietos žmonių karštligišku „dvasios turtų“ medžiojimu, o šie neskuba atverti vakariečiams išminties, nes vakariečius jie laiko barbarais.“⁶⁷ Matome, kad Rytai yra apipinti magiškomis pasakomis apie dvasiškumą, tačiau realybė yra tokia, kad vietiniai nenoriai vakariečiams perduoda savo išmintį.

Vakariečiai, atvykę į Rytus patiria daug naujų išgyvenimų, susiduria su tam tikrais ritualais, praktikomis, kultūriniais skirtumais. Dažnai šis poveikis pakeičia žmones, jie susidomi naujais dalykais, atranda naujų pomėgių bei veiklų. Tačiau svarbu suvokti, kad visiškai susitapatinti su tibetiečiais yra labai sunku arba visiškai neįmanoma. J. Ivanauskaitė ima suvokti, kad nėra lygi tibetiečiams, kad ir kiek bandytų tapatintis su jais. Šis suvokimas randasi prieš Dalai Lamos atvykimą: „Dalai Lama atvyks jau po savaitės ir tokio įvykio svarbą gali suvokti tik tibetietis, šimtaprocentinis

---

⁶⁵ Baranova, J. *Jurgos Ivanauskaitės fenomenas: tarp siurrealizmo ir egzistencializmo*. Vilnius: Tyto alba, 2014, p.291.

⁶⁶ Ivanauskaitė, J. *Kelionė į Šambalą*. Vilnius: Tyto alba, 1997, p.49.

⁶⁷ Vedrickaitė, I. *Kelionė. Keliautojas. Literatūra*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p.188.

tibetietis, o ne tas, kuris kažkada juo buvo, bet reinkarnavosi į lietuvę moterį.“⁶⁸ Galime matyti nusivylimą, kad autorė nesijaučia lygiavertė, nors stengiasi save pripažinti budiste. Nenuostabu, kad jaučiamas nesupratimas dėl uolaus pasiruošimo Dalai Lamos atvykimui, nors rašytoja taip pat turi pareigų ir gali prisiliesti prie šio svarbaus įvykio. Toks įsitraukimas ir paskirtos pareigos tibetiečiams sukelia nuostabą, pamačius Jurgą ant šventyklos stogo. Galime įžvelgti ironiją, kuri atsiskleidžia per šią šokiruojančią ir galbūt nepagarbią situaciją. Juk stovėti ant šventyklos, ypač vakarietei, yra neįtikėtina.

Rašytoja susiduria su vienu iš vakariečių ir rytiečių skirtumu, t. y. jausmų reiškimu. Rytiečiai slepia savo jausmus: „Mes nekalbam nei apie meilę, nei apie švelnumą. Mes apie tai tylim.“⁶⁹ Tačiau vakarietei rašytojai kalbėti apie savo jausmus atrodo įprasta, kaip ir vartoti tokias frazes, kaip „Tu turi mane“, „Aš esu tavo“, tačiau rytiečius tokios frazės verčia jaustis įkalintais, lyg jie priklausytų kitam žmogui, nors yra visiškai laisvi. Dažniausiai autorė gauna galimybę džiaugtis vienuolių ar vietinių gyventojų draugija, bet tokia draugystė yra tik regimybė. Vakariečiams tenka susidurti su vienvietė: „Dažniausiai mes visi čia, Indijoje, išėities, išrišimo, išganymo ieškantys, esame paliekami likimo valiai, o tiksliau ir žiauriai tariant – absoliučiai vienvietėi.“⁷⁰ Tačiau tibetiečiams ir jogams tokia vienvietė neatrodo liūdna ar tragiška, juk jogai nušvitimą pasiekia būtent vienvietėje, tūnodami olose, atsiriboję nuo pasaulio. Galima manyti, kad tokiu būdu vietiniai vakariečiams suteikia galimybę vienvietėje susitikti su pačiu savimi ir gauti daugiau naudos iš meditacinių praktikų. Ne vien autorė apie keliones po Rytus atsiliepia teigiamai, jos bičiulis sako: „Štai dėl ko verta čionai atvykti. Kad atrastum save. Gyvą, neįveikiamą, visagalį.“⁷¹ Ne kiekvienas vakarietis gali atrasti šiuos dalykus Rytuose, pasitaiko, kad žmonės tikisi greito efekto, lengvų praktikų ir dvasinio kelio, tačiau susidūrę su sunkumais, suvokę, kaip sunku pasiekti tikslą, nušvitimą, tiesiogine to žodžio prasme išprotėja, arba metę viską pabėga į savo komfortišką aplinką.

Vakariečiams visos budistinės patirtys galėtų pasirodyti kaip pasakos arba išgalvoti mitai, tačiau pasak J. Ivanauskaitės, tai yra išsivadavimas iš ego diktato ir neurozių, o tai padarius galima pajaukti tikrąją laisvę. Vakaruose paplitusi skambi frazė, kad reikia gyventi taip, lyg šiandien būtų paskutinė gyvenimo diena, žinoma ir Rytuose: „Tibetiečiai lamos pataria nuolat mąstyti apie gyvenimo trumpumą ir laikinumą, kiekvieną savo veiksmą, kiekvieną būties akimirką suvokti kaip

---

⁶⁸ Ivanauskaitė, J. *Kelionė į Šambalą*. Vilnius: Tyto alba, 1997, p.84.

⁶⁹ *Ibid.*, p.99.

⁷⁰ *Ibid.*, p.32.

⁷¹ *Ibid.*, p.33.

paskutinę. Mėgstama tibetiečių patarlė sako: kaskart įkvėpdami, mes vis labiau ir labiau įtempiam lanką, iš kurio iššaus mirties strėlė.⁷²

Rašytoja susiduria su bendravimo problema, nes tarp tibetiečių neatranda žmogaus, su kuriuo galėtų pasikalbėti apie patinkančius ir labiau vakarietiškus dalykus, o negalėdama to padaryti jaučiasi tarsi ne savimi: „Išprotėsiu, jei per artimiausias dvidešimt keturias valandas neatsiras kažkas, su kuo vėl galėčiau pasijusti savimi ir paplėpėti apie tai, kas man patinka: Amsterdamą, Bergmaną, Bitlus, Salvadorą Dali, Rilkę, raudoną vyną...“⁷³ Rašytojos džiaugsmui atsiranda Piteris, kuris leidžia jai išsipasakoti ir vėl prisiminti Lietuvą: „Tuomet Piteris, kaip ir visi Himalajuose, matantis pirmą gyvą žmogų iš Lietuvos, kokią valandą manęs klausinėja apie viską: savilaidą, savivaldą, Sąjūdį, Sausio 13-ąją, seniausiąją pasaulio kalbą, tokią panašią į sanskritą, apie litus, lietų, parlamentą ir prezidentus... Ar gali būti geresnė psichoterapija?!“⁷⁴

Matome, kad J. Ivanauskaitė yra savotiška egzotika tibetiečiams, juk daugelis iš jų, lietuvę mato pirmą kartą. Nors ir lietuvė, bet autorė gauna išskirtines teises, jai leidžiama žiūrėti ir fotografuoti Mirties šokį. Sunku suprasti, ar tai iš tiesų yra išskirtinė teisė suteikta būtent Jurgai, ar tai ironijos perpildytas Tseringo raginimas stebėti ir įamžinti šį procesą: „Eik pasiimk fotoaparata. Tuoj bus atliekamas slapčiausias iš visų ritualų. Niekam nevalia jo žiūrėti. Bet aš susitariau su vienuoliais.“⁷⁵ Atrodo, kad šis ritualas yra visiškai slaptas, todėl išskirtines teises jį pamatyti turi koks nors tibetietis, pasišventęs vienuolis, o ne vakarietė lietuvė, kuri nėra susipažinusi net su mažąja tų visų ritualų ir praktikų dalimi. Manau, kad autorė suteikia ir daugiau ironijos savo pasakojimui, tarkim, aprašinėdama Kristinos ir Piterio išvaizdą. Greičiausiai visi įsivaizduoja, kad Himalajuose sutiks daug vienuolių, su specialiais drabužiais, tibetiečių su jiems būdingais aprėdais. Tačiau matome, kaip ironiškai ši trijulė įsipaišo visame Himalajų kraštovaizdyje: „Atrodome tarsi iš kokios beprotiškos komedijos: gražuolė Kristina su savo nepakeičiama, rojaus sodais puošta skrybėle ir tradicine ladakietiška klostyta vyšninio aksomo suknia, Piteris su plačiabryle sombrero ir visai sudriskusiu, lopas ant lopo ilgaskverniu Tseringo senelio paltu, pagaliau aš, apžergusi žliugsinčią kuprinę <...>“⁷⁶

Rytų kraštai labai stipriai paveikia vakariečius, suteikia jiems postūmį užsiimti praktikomis bei atrasti savo dvasinį kelią. Tačiau rašytoja ironiškai teigia, kad šis pirminis impulsas atvykus į Rytus tarsi pavagia žmonių tapatybę: „Rytų aplinka juos užhipnotizuoja, paveikia kaip narkotikai,

---

⁷² Ivanauskaitė, J. *Kelionė į Šambalą*. Vilnius: Tyto alba, 1997, p.111.

⁷³ *Ibid.*, p.192.

⁷⁴ *Ibid.*, p.194.

⁷⁵ *Ibid.*, p.196.

⁷⁶ *Ibid.*, p.198.

pavergia, pajungia, nuasmenina, tirpinte savyje ištirpina.⁷⁷ Vakariečiai, atvykę į Rytus, stengiasi vienu ypu pradėti meditacines praktikas, aktyviai įsitraukti į vienuolių gyvenimą ir vadovautis visomis perskaitytomis mintimis, visais nugirstais patarimais, bet vėliau supranta, kad tokiu būdu nieko nepasieks, nes tam reikia daug laiko.

Vakariečiai susidurę su Rytų magija dažnai lyg ir atranda save, tačiau kartais šis poveikis būna stipresnis, kokio nebuvo tikėtasi, nes Rytų aplinka juos paveikia kaip narkotikai. Galima manyti, kad toks poveikis nėra labai blogas, tačiau jo įtaka gali užgožti žmogaus individualią asmenybę. Vis dėlto tai su J. Ivanauskaite neatsitinka, jai pavyksta išsaugoti save, o Rytai jai pasitarnauja kaip priemonė, leidžianti geriau pažinti save ir savo kultūrinę tapatybę. Jai tik kartais iškyla mintys, susijusios su išvaizda, kūnu, kuris tarsi gyvena atskirai nuo sielos: „Žiūrėdama į veidrodį vis dažniau nustembu, kad tapatinuosi, kad privalau tapatintis su tuo, ką matau atspindyje. Nejaugi tas veidas ir esu aš? Aš tokia, kokią mane mato kiti?“⁷⁸ Taigi, galime daryti išvadą, kad Rytų ir Vakarų skirtumus autorė išjautė labai stipriai: „Vakarų civilizacijos aukštoji kultūra jai nublanko prieš Rytų išmintį ir neprasmės diktatą.“⁷⁹

Manau, kad Himalajai bei šio krašto vienuoliai yra apipinti mistika ir gražiausiais pasakojimais apie jų nušvitimus, meditacijas ir ramybės paieškas. Tačiau knygoje autorė pasakoja ne tik apie medituojančius vienuolius, tačiau ir apie kitokius vyrus, pasienio zonoje kareiviai mėgsta pailsėti ir papramogauti, išgerti viskio ir pasinaudoti moterimis ar bent jau akimis jas palydėti. Išryškėja nuomonė, kad ir šis kraštas nėra šventas, čia gyvena ne tik uoliai medituojantys vienuoliai, bet ir kitokie vyrai, ypač kariai.

2.1.2. Mirties motyvai

Kelionėje autorė dažnai susiduria su mintimis apie mirtį, yra rimtai nusiteikusi, kad gyventi jai liko nedaug, todėl parašo nurodymus, ką daryti su jos kūnu po mirties: „Rydama ašaras keverzoju nurodymus, kad man mirus prašyčiau kūną sudeginti su visomis deramomis budistinėmis apeigomis, dalį pelenų išbarstyti Himalajuose, o dalį parsiusyti į Lietuvą.“⁸⁰ Matome, kad vis dėlto ji jaučia ryšį su Lietuva, jeigu net po mirties norėtų, jog dalis pelenų būtų parsiusyti namo. Galima daryti išvadą, kad ji save įsivaizduoja padalintą į dvi dalis, todėl ir pelenai būtų paskirstyti po dvi vietas. Mirties

---

⁷⁷ Ivanauskaitė, J. *Kelionė į Šambalą*. Vilnius: Tyto alba, 1997, p.77.

⁷⁸ *Ibid.*, p.97.

⁷⁹ Vedrickaitė, I. *Kelionė. Keliautojas. Literatūra*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p.203.

⁸⁰ Ivanauskaitė, J. *Kelionė į Šambalą*. Vilnius: Tyto alba, 1997, p.125.

tema dažnai pasikartoja knygoje, kaskart stiprėjant pasakotojos baimėms ir blogoms emocijoms, kurios kyla prisilietus prie mirties temos. Matyt, nykstant iliuzijoms dėl dvasinio nušvitimo sėkmės mirties klausimas darosi grėsmingai svarbus. Knygos pabaigoje autorę nuo mirties atitolina Katmandu orakulė Lhamo. Rašytoja vedama nuojautos, kad jai liko gyventi nedaug, nueina pas šią orakulę ir tikisi būti išgydyta. Išgirsta iš orakulės, kad jos sveikata yra labai bloga, jai vėžys, bet ji nesigydo. Orakulės paslaptingas gydymas tarsi padeda. „Tsering už rankų, Marina glosto galvą ir staiga Lhamo dantimis įsikerta į mano kūną. Ji kanda dar ir dar kartą ir kiekvieną sykį į sidabrinį dubenėlį išspjauna po riešuto dydžio kruviną gniutulą.“⁸¹ Rašytoja sulaukia nurodymo gydytis ir toliau kovoti su savo liga, nors ir teigė, kad atvyko čia numirti. J. Ivanauskaitė įsivaizdavo, kad jos namai būtent čia, todėl ir numirti norėtų Himalajuose, tačiau matome, kad išaiškėjus tiesai apie ligą, jos nuomonė radikaliai pasikeičia. Autorė atmeta norą numirti Himalajuose ir užsidega noru gydytis, todėl kelias dienas iš eilės eina pas orakulę. Mirties nuojauta ir mintys apie mirtį persikelia net į sapnus: „Aš sapnuoju mirtį <...>“⁸². Jai atrodo, kad mirtis tykoja jos, mirtis gyvena jos viduje, tačiau vėliau atsitraukia.

2.1.3. Ko autorė ieško Rytų pasaulyje?

Galime kelti klausimą, ko būtent rašytoja ieško Rytuose ir ko jai trūko Lietuvoje. Tikriausiai į šį klausimą ji pati ir atsako, kad besiblaškydama Rytuose labiausiai ji trokšta ne pinigų, šlovės ar pripažinimo, o paprasčiausio švelnumo, kuris nebūtų tarsi prievolė ar skola, kurią kažkas jai gražina už gerus praeities darbus. Sunku pasakyti, ar būtent tokį švelnumą jai pavyko rasti Himalajuose, bet pradėjusi šokti su ladakiečiais ji teigia: „Imu juoktis ir kvatoju ilgai, kaip jau seniai, o gal ir niekad nebuvau kvatojusi. Nes jaučiuosi laiminga.“⁸³ Manau, kad šį laimės pojūtį suteikia visiškas atsipalaidavimas ir natūralus savęs bei kitų priėmimas. Visiems šokant ir darant tai, ko geidžia širdis, rašytojai nelieka nieko kito, kaip daryti tą patį ir išsilaisvinti: „Staiga nusitrina visos ribos tarp manęs, moters, pasaulietės, svetimšalės, ir jų, aštuoniasdešimties vyrų, Ladako vienuolių, besišnekučiuojančių nesuprantama kalba, tylinčių, medituojančių tiesiomis it strėlė nugaromis, prigulusių nusenūsti, mantromis šlifuojančių maldos karoliukus, giliai užsisvajojusių.“⁸⁴ Matome, kad tarp rašytojos ir vietinių gyventojų visiškai dingsta riba, jie visi jaučiasi lygūs. Tikriausiai rašytoja

---

⁸¹ Ivanauskaitė, J. *Kelionė į Šambalą*. Vilnius: Tyto alba, 1997, p.325.

⁸² *Ibid.*, p.235.

⁸³ *Ibid.*, p.216.

⁸⁴ *Ibid.*, p.216.

šio jausmo siekė ilgai, kad būtų priimta ir vertinama kaip lygi su vietiniais. Galima teigti, kad autorė šiame krašte atrado tai, ko ieškojo, t. y. švelnumą bei kitas žmogiškas vertybes (meilę ir užuojautą).

Manau, kad prie šio suvokimo ją atvedė meditacijos ir kitos praktikos, ji galėjo įgauti praktikos iš tų, kurie turi begalę jos. Tačiau tai neapsiriboja vien suvokimu, kad švelnumas yra pagrindinė vertybė, autorę ir toliau kankina įvairūs klausimai ir – tarsi kova tarp gėrio ir blogio, – mąstymas apie tai, kad žmogus turi patirti visus jausmus, tiek teigiamus, tiek neigiamus: „Šaukiu sau, kas žino, gal mūsų misija čia, šioje Žemėje, yra patirti visą žmogui duotų jausmų gelmę, jų prieštarumą, sunkį, kankinančią ir nepakeliamą lengvąbę, grožį ir šlykštumą, karštumą, kartumą, aštrumą, saldybę <...>“⁸⁵ Šias mintis galime prilyginti posakiui, kad nepatyręs blogio, nesuprasi gėrio. Autorė mąsto ir skatina žmogų išjausti visus jausmus, nes nė vienas iš jų nėra blogas, visi jausmai yra svarbūs ir be jų būtų sunaikinta žmogiškoji prigimtis. Vienas iš rašytojos norų buvo tapti lygia tibetiečiams arba kuo labiau su jais susitapatinti: „Ji tapo ar, tiksliau, norėjo save matyti vienuolių patikėtine, slapto religinio tibetiečių gyvenimo dalimi, dakine (dieve).“⁸⁶ Tačiau su vietiniais visiškai susitapatinti jai nepavyko.

---

⁸⁵ Ivanauskaitė, J. *Kelionė į Šambalą*. Vilnius: Tyto alba, 1997, p.231.

⁸⁶ Vedrickaitė, I. *Kelionė. Keliautojas. Literatūra*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p.202.

2.2. Savasties paieškos knygoje „Prarasta Pažadėtoji žemė“

„Prarastą Pažadėtoją žemę“ sudaro dvi dalys: dokumentiniai ir grožiniai tekstai. Knygoje yra skyrių, kurie skiriami Pemos Dečen eilėraščiams, tačiau žinoma, kad šis personažas yra autorės sugalvotas, o šiuos eilėraščius rašė pati J. Ivanauskaitė. „Maža to, čia žaidžiamas dvigubas žaidimas: pati rašytoja tarsi atsitraukia nuo savo eilių ir imituoja Pemos Dečen eilių interpretatorę – jos kūrybinio paveldo tyrinėtoją.“⁸⁷ Autorė pati pasakojo apie šį savo sumanymą: „Per tris keturias naktis parašiau apie šimtą ketureilių, kurių nesiryžau skelbti savo vardu, nes atrodė, kad juos padiktavo kažkas kitas.“⁸⁸

Negalėdama atrasti savęs Lietuvoje, autorė visada troško kažko naujo, ieškojo savęs Rytuose, ji svajojo apie magiškąjį Tibetą: „Aš visada svajojau apie šią šalį <...>.“⁸⁹ Tačiau ji svajojo apie Tibetą kaip apie jausmą savyje, o ne kaip apie konkrečią šalį. Todėl susilaukė daug artimųjų pasipiktinimo, kodėl vėl ten keliauja. Tačiau ji keliaudavo labiau į save, o ne į tolimąjį Tibetą. Autorė jaučiasi tarsi atradus vietą, kurioje turėtų būti, tačiau ir toje vietoje ją kankina mintys apie Lietuvą. Neišvengiamai atrandamos sąsajos su gimtuoju kraštu, tarkim, kaip kadagio šakų smilkymas, mėgtas Lietuvoje. Manau, kad didelę įtaką autorės savijautai Rytuose daro ten dar neišnykusi sakralinė erdvė, kurioje ji geba rasti reikiamus atsakymus. Rytų kultūros moralinės vertybės, tradicijos ir dvasinės praktikos jai yra labiau priimtinos, tačiau kaip bendriausia dvasingumo idėja. Norėdama patirti stebuklą ar kitoniškumą savo gyvenime autorė suprato, kad tai padaryti būtų geriausia daug jėgos ir magijos turinčiose vietose. „Ir nors rašytoja siekė neapibrėžtos arba nuolat kintančios tapatybės, negalėjo rasti jos projekcijos be autoriteto.“⁹⁰

Taigi, jos autoritetas buvo Buda, nepaisant neapsisprendimo ir nuolat kintančios tapatybės. „Galbūt polinkis keisti vertybines atskaitas ir žaisti keičiamais įvaizdžiais jai leido labiau suartėti su *svetima* kultūra.“⁹¹ Manau, kad autorė būtent to ir siekė nuolat besikeisdama, jai pavykdavo prisitaikyti prie kitokios kultūros, prie visų gyvenimo sąlygų, tai padedavo geriau įsijausti į vietinių gyvenimą ir atrasti dvasinį kelią, kuriuo jie eina. „Abu piligrimai kūno patirtį, jo persikėlimą erdvėje ir susitapatinimą su jėgos epicentru, sakralizuota vieta, vertino kaip būtinybę, kad apsivalytų ir pasveiktų.“⁹²

---

⁸⁷ Baranova, J. *Jurgos Ivanauskaitės fenomenas: tarp siurrealizmo ir egzistencializmo*. Vilnius: Tyto alba, 2014, p.334.

⁸⁸ Daugirdaitė, S. *Jurga Ivanauskaitė: Dalis manęs yra kiekviename personaže*. Iš *Metai*, 2004. Nr. 7.

⁸⁹ Ivanauskaitė, J. *Prarasta Pažadėtoji žemė*. Vilnius: Tyto alba, 1999, p.5.

⁹⁰ Vedrickaitė, I. *Kelionė. Keliautojas. Literatūra*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p.190.

⁹¹ *Ibid.*, p.191.

⁹² *Ibid.*, p.191.

2.2.1. Rytų kraštovaizdžio refleksijos

Gamta visuomet daro didelę įtaką žmogui, ir J. Ivanauskaitė be abejonės yra jautri gamtai. Ją įkvepia sodai, neregėtos gėlės, tvenkiniai su raudonomis ir auksinėmis žuvimis, vešlios pievos, dėmėtieji elniai, lokiai ir povai. Galime kelti klausimą, kodėl gimtojo krašto gamta nesuteikė tiek džiaugsmo kiek Rytų, bet spėtume, kad autorę pakėrėjo Rytų gamtos egzotiška įvairovė, savotiškas laisvės pojūtis. Gamtos grožiui kategorijai priklauso ir kalnai, tačiau jie tibetiečiams nėra tik grožio objektas, tai ypatingų galių vieta, jų aukštumose slypi kosminės jėgos, tai dievybių buveinės. Kalnai laikomi pačios gamtos sukurtomis šventomis vietomis.

J. Ivanauskaitei teko girdėti ir daugiau mitiškų pasakų apie tai, kaip atsirado vandenynai ar ežerai, kuriems atsirasti prireikė dievybių jėgų. Gamtos teikiami stebuklai daro įtaką autorės vaizduotei, išsiilgusiai mistikos, ir leidžia tapatinti įvairius įvykius ar dievybes būtent su gamta, tarsi viskas priklausytų nuo jos: „Pavakare palengva ima rodytis gyvybė: pirmiausia aitrūs rožinės, į pamaldžiai sudėtus žemės dvasių delnus panašios gėlytės, kažkoku stebuklu dygstančios iš perdžiūvusios žemės, paskui – burundukai, visi ligi vieno praėjusioje gyvenime turbūt buvę kamikadzėmis, mat šoka ir šoka tiesiai po mašinos ratais.“⁹³ Matome, kad tibetiečiai linkę gamtos reiškinius prilyginti dievybių jėgoms. Gamtos stebuklus autorė labai vaizdingai aprašo atvykusi į Janglešą: „<...> gali girdėti, kaip drėgnoje žemėje dūksta dygstančios sėklos, kaip prasikala žolės, bambuko daigai, rododendrų krūmai, kaip šnarėdamos ir judindamos ūselius šliaužia lianos, kaip niūniuodami vis storesniais balsais auga medžiai, kaip tvinksintys pumpurai išsprogsta blizgančiais lapais, šlamėdamos susiglamžiusiais žiedlapiais skleidžiasi ryškiaspalvės gėlės ir kaip čepsėdami nuo savo pačių saldumo noksta vaisiai.“⁹⁴ Neabejotinai gamta autorei suteikė galimybę esmingiau pažvelgti į savo kūrybiškumą: „Autentiškas santykis su Gamta po kelionių į Rytus suteikdavo dvasinę rimtį, skatino kūrybiškumą, padėjo natūraliai pasinerti į kūrybą, geriau savita kalba išreikšti savo mintis ir slapčiausius jausmus.“⁹⁵

---

⁹³ Ivanauskaitė, J. *Prarasta Pažadėtoji žemė*. Vilnius: Tyto alba, 1999, p.143.

⁹⁴ *Ibid.*, p.235.

⁹⁵ Andrijauskas, A. *Rytai-Vakarai: komparatyvistinės studijos VI. Orientalistinis Jurgos Ivanauskaitės nomadizmas*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2007, p.61.

2.2.2. Autorės privilegijos Rytuose bei piligrimystės motyvai

Nors rašytoja Rytuose ir turėjo išskirtinių privilegijų, tačiau vis dėlto buvo turistė, o po kinų Kultūrinės revoliucijos turistai Tibete negalėjo džiaugtis tradiciniu šio krašto dvasiniu pasauliu: „Beveik visų senųjų jos pastatų ir šventyklų nebėra nė pėdsako, o turistų dėmesiui palikta tik 1956 m. statyta XIV Dalai Lamos rezidencija, kurioje naujieji šeimininkai į vieną krūvą sustūmė dievų statulas, secesinius baldus, archajišką rusišką radiją, senovinį „Philipso“ gramofoną, o patiems smalsiausiems atvėrė Gjalvos Rinpočės vonią su tualetu, įrengtus pagal visus naujausius to meto vakarietiškus standartus.“⁹⁶

Dauguma atvykusių turistų tikisi daug daugiau pamatyti ir gauti galimybę susipažinti su vienuoliais, atrasti savo kelią, pašaukimą ar gauti kažkokią svarbią žinutę, todėl galime jausti nusivylimą iš vakariečių to negavus. Nors ir susiduriama su tokiu nusivylimu, Tibeto sostinė ir dvasinis centras Lhasa yra daugelio piligrimų svajonė, kuriai negali sutrukdyti jokie politiniai ar kultūriniai veiksniai, kadangi piligrimai ieško būtent dvasinių patirčių. Nors sakoma, kad Lhasa saugoma įvairių dvasių ir jėgų, tačiau ši vieta nėra nepasiekiamo. Atrodo savaime suprantama, kad piligrimu gali būti kiekvienas žmogus, bet Kailašo piligrimystei reikia ypatingų įžadų. Norint apvalyti savo karmą reikia bent vieną kartą apeiti šventą kalną, o norint dar stipresnio efekto rekomenduojama apeiti tą kalną šimtą aštuonis kartus, taip nusipelnoma dievų malonės, panaikinamos praeities nuodėmės.

Taisyklės, kurių turi laikytis piligrimai neatrodo itin sudėtingos: „Pasauliečiams piligrimams privaloma laikytis pagrindinių upasakos priesaikų: nežudyti (prie Kango Rinpočės draudžiama naikinti net utėles, blusas ar uodus, o nomadams iš Khamo ar Amdo liepiama nežvejoti ir nemedžioti), nevogti, nepaleistuvauti, nemeluoti, neapkalbinėti, nesikeikti, vengti gašlių, piktų ir kitus žeminančių minčių, nevalgyti mėsos, nerūkyti, nevartoti jokios rūšies svaigalų (įskaitant narkotines medžiagas ir cheminius vaistus.“⁹⁷ Manau, kad beveik visos šios taisyklės galioja visose šventose vietose, galbūt kažkur jos nėra taip aiškiai išsakomos ar parašytos. Tačiau nuostabą kelia taisyklės, kurias taiko patys griežčiausi piligrimysčių gidai, t. y. *khoros*, kelyje piligrimams neleidžiama šlapintis, tuštintis, spjaudytis ir kitaip teršti aplinką žmogaus kūno išskyromis. Tibeto piligrimai laikosi nuostatos, kad reikia apeiti kuo daugiau ratų aplink šventą kalną, bet vakariečiai dažniausiai pasitenkina vienu ratu. Tikima mitu, kad apėjus šimtą aštuonis ratus, žmogus nušvinta ir tampa Buda, bet tai labai sunkus ir varginantis kelias, kuris vakariečiams pasirodo per daug sudėtingas, nors nušvitimo galimybė atrodo

---

⁹⁶ Ivanauskaitė, J. *Prarasta Pažadėtoji žemė*. Vilnius: Tyto alba, 1999, p.43.

⁹⁷ *Ibid.*, p.113.

viliojanti. Dar viena iš taisyklių – į piligriminę kelionę negalima leisti vienam, todėl J. Ivanauskaitė keliavo su savo seserimi Radvile. „Turstui iš Vakarų draudžiama keliauti vienam, juo labiau vykti iki šventos vietos autostopu.“⁹⁸ Kelionė su kitu žmogumi suteikia bendrystės jausmą ir galimybę pasidalinti viskuo, nuo maisto iki emocijų, potyrių. Nenuostabu, kad būtent šiame kelyje autorė patiria sielos apsivalymą, kartais net regi haliucinacijas. Tai galima vertinti kaip magišką šventų vietų poveikį, tačiau įtaką daro ir fiziniai pojūčiai, kai dėl miego, maisto, deguonies stokos sustiprėja sąmonės imlumas. Piligrimystė užbaigiama Manasarovaro ežero aplankymu.

Ši piligrimystė autorę atitraukia nuo praeities ir to pasaulio, kuriame grįžus teks gyventi: „Esu Indijoje, jau nebe Tibete, ir staiga pasijuntu siaubingai atitrūkusi nuo tos realybės, į kurią nori nenori teks sugrįžti ir kurioje „<...> turės gyventi“ ši knyga.“⁹⁹ Atsiskleidžia autorės baimės dėl grįžimo, ji meldžiasi visiems dievams, kad sugrąžintų ją į Pažadėtąją žemę. Jaučiamas prisirišimas prie šių vietų ir nenoras grįžti namo, todėl galime daryti prielaidą, kad autorė atranda savo savastį būtent šiose vietose. Nors esama abejonų, ar pavyks įveikti piligrimystės kelią: „Ilgą laiką piligrimystė prie Kailašo man atrodė tokia pat neįmanoma kaip ir kelionė į Tibetą.“¹⁰⁰ Nepaisant baimių, piligrimystės noras išsipildė. Pirmosios dienos autorei nesukelia nuovargio ar įspūdžio, kad kelionę įveikti bus sunkus, pirmoji diena suteikia jėgų: „Ir aš, ir Radvilė jaučiamės lyg sparnus įgavusios.“¹⁰¹

Tačiau pasitaiko racionalių tibetiečių, kurie stengiasi atkalbėti autorę nuo šios kelionės, pasakoja jai apie sunkumus, su kuriais teks susidurti, stengiasi įbauginti, bet jiems nepavyksta. Nors teigiama, kad reikės bristi per upes, žengti per aštrius akmenis, eiti per sniegą, pajusti deguonies stygių. Visa tai autorei skamba bauginančiai, tačiau noro keliauti ji neatsisako. Autorės kelionės metu Lietuvoje švenčiamos Joninės, ir Lietuvos šešėlis ją lydi visos kelionės metu. Piligrimystės kelyje autorė sutinka ir vakariečių, tokio pat likimo žmonių, kaip ir ji, kurie keliauja vedami noro atrasti save: „Sutikau daug panašių į ją, ne tik tibetiečių, bet ir Ievos dukterų, kurias sielos nerimas atvijo iš Vakarų į Himalajus.“¹⁰²

Kaip jau buvo minėta, autorė gauna išskirtines teises, turi daugiau privilegijų už kitus turistus, ji patenka į šventyklas, dalyvauja svarbiuose ritualuose: „Tačiau vis tiek esame iškilmingai vedamos slaptais vienuolyno koridoriais ir kiemais pro pavydžiai spoksančius turistus (ak, manoji puikybė!), o Džokhango maldų salėje sodinamos šalia vienuolių, pačioje garbingiausioje vietoje.“¹⁰³

---

⁹⁸ Ivanauskaitė, J. *Prarasta Pažadėtoji žemė*. Vilnius: Tyto alba, 1999, p.133.

⁹⁹ *Ibid.*, p.131-132.

¹⁰⁰ *Ibid.*, p.132.

¹⁰¹ *Ibid.*, p.154.

¹⁰² *Ibid.*, p.179.

¹⁰³ *Ibid.*, p.58-59.

Autorė susilaukia išskirtinio dėmesio ir iš tibetiečių, pamaldžių moterų. Atrodo, kad visi ją atpažįsta, tarsi būtų sutikę praeitame gyvenime. Autorė išsako nuoskaudą, kad tokių ryšių Lietuvoje nėra to jautusi ar patyrusi. Manau, kad buvimas Rytuose autorei suteikė galimybę susitaikyti su pačia savimi ir atrasti savo tapatybę: „Auštant, kai virš Tso Pemos nusidriekė oranžiniai, maldininkų giesmių prisigėrę rūkai, jaučiausi, lyg būčiau sudariusi kokį slaptą sandėrį. Su kuo? Gal su savimi pačia, ta, kuria buvau kadaise, nežinau...“¹⁰⁴ Nebūtų galima teigti, kad rašytoja atrado naująją save ar iš naujo save sukūrė, tačiau galbūt susitaikė su savimi tokia, kokia yra.

2.2.3. Tikėjimo paieškos

Manau, kad J. Ivanauskaitė sėkėsi daug įkvėpimo iš daugelio garsių moterų, viena iš jų buvo A. David Neel, kuri savo knygoje rašė apie moteris piligrimes. Tai buvo tarsi kvietimas ir padaršinimas autorei, į kurį ji atsiliepė, nieko nepabūgo ir iškeliaavo. Autorę visą gyvenimą lydėjo įvairūs klausimai, susiję su kultūrine tapatybe, todėl natūralu, kad negalėdama susivokti gimtajame krašte, išvyko į pasaulį: „Kiek save pamenu, visada gyvenau kankinama sunkiai nusakomo ilgesio. Tą nerimastingą, melancholišką, net geliančią būseną nevisada galėdavau pavadinti ilgesiu.“¹⁰⁵ Kelionės pradžioje jaučiamas autorės pakrikimas ir liūdesys, nepajėgiant suvokti savasties ir atrasti Dievo. Kelionės metu ją lydėjo dievoieška, nes būdama Lietuvoje negalėjo atrasti savo tikėjimo ir dvasinio kelio. Jai atrodė, kad Dievas tyli, nedaro stebuklų, net sapnuose neapsilanko. Šis ilgesys privedė prie išvados, kad kultūrinę tapatybę ir dvasingumą galima atrasti kažkur toli, dvasiniame centre, Tibeto sostinėje – Lhasoje.

Žodis Lhasa buvo tarsi burtas, kurio ji pati nesuprato, bet visa savo esybe jautė ryšį su šia vieta, tarsi jau būtų buvusi ten. Tas visą gyvenimą kankinęs ilgesys, dėl pačiai nesuprantamų priežasčių, įgijo konkrečią kryptį, kuri buvo Tibetas. Pažadėtosis žemės poveikis buvo stiprus, atliepiantis visam jos ilgesiui, kaupiamam tiek daug metų. Ji pagaliau pajuto savo gyvenimą kaip buvimą čia ir dabar: „Verkiu ir aš, apimta neapsakomo jausmo, kad pagaliau po ilgo, beveik keturiasdešimt metų trukusio klaidžiojimo po svetimas ir nesvetingas vietas SUGRĮŽTU NAMO.“¹⁰⁶ Matome, kad beveik visą gyvenimą trukusios paieškos atveda prie to, ko ieškojo ir nerado gimtoje šalyje. Sunku pasakyti, kokie veiksniai neleido Lietuvoje atrasti to namų jausmo, tačiau suprantama, kad svajingieji Rytai kai kuriems žmonėms individams daro ypatingą poveikį. Tos patirtys dažnai būna apgaulingos,

---

¹⁰⁴ Ivanauskaitė, J. *Prarasta Pažadėtoji žemė*. Vilnius: Tyto alba, 1999, p.85.

¹⁰⁵ Ibid., p.47.

¹⁰⁶ Ibid., p.50.

tačiau autorė bent tuo metu visa savo esybe pajautė ir patikėjo, kad sugrįžo ten, kur visada turėjo būti. Pasiekus šią vietą autorei net mirtis nebebuvo baisi, nes juk dvasinės kelionės tikslas jau yra pasiektas. Autorė neatmeta minties, kad galbūt tarp visų neregimų dvasių, sklendančių tarp vienuolių, ji atrastų save ir sužinotų, kuo kadaise buvo. Mintis, kad čia yra buvusi, pasakotojos nebeapleidžia.

Tikėjimo klausimas konfesniu požiūriu buvo ypač sunkus, rašytoja negalėjo savęs priskirti jokiai konkrečiai religijai: „Ivanauskaitė nevadino savęs nei budiste, nei krikščione. Ji buvo rašytoja, tikinti Tibetu, ieškanti Mokytojo, pranokstančio kasdienybę. Toks Mokytojas kažkada jai buvo Algimantas Švėgžda, vėliau – Tėvas Stanislovas, kažkuriuo metu juo tapo Dalai Lama.“¹⁰⁷ Taigi, savo gyvenimo kelyje rašytoja turėjo įvairių mokytojų, kurių religijos skyrėsi. Galima teigti, kad autorė buvo susipažinusi su įvairiais dvasiniais keliais, tačiau ji ieškojo ne konkretaus religinio mokymo, o mokytojo, autoriteto, žmogaus, kuris būtų jai tarsi ramstis gyvenimo kelyje. „Jurga ieškojo savo unikalaus santykio su šventybe – tokio, kuris nekartotų kitų kelių.“¹⁰⁸

Tačiau gyvenimo pabaigoje rašytoje iš visų pastangų grėžėsi į krikščionybę, ir tas jos sugrįžimas buvo labai nuoširdus. Kun. J. Sasnauskas teigia: „Buvo matyti, kad ji stengiasi gyventi katalikišką tikinčio žmogaus gyvenimą, susidėliojo jį iš pavyzdžių, iš skaitymo, iš pamaldumo priemonių: Kryžiaus kelių, pabaigoje buvo Švč. Mergelės Marijos litanija.“¹⁰⁹

2.2.4. Moteriškumo stereotipai tibetiečių kultūroje

Pasakotoja savo kelionėje susiduria su tipiškais draudimais, kad tibetietėms moterims ne visur galima eiti, tačiau to nežinodama nuėjo į dievybių koplyčią Seroje. Apie tą nutikimą paklaususi Dalai Lamos, sulaukė atsakymo, kad šis stengiasi panaikinti tokį nusistatymą. Mat buvo tikima, kad moterys yra labai nešvarios nei vyrai, todėl jos negali lankyti šventų vietų. Stereotipiškos yra ir pasakos apie vienuolius sugundančias moteris, kai šie lyg niekur nieko lieka nekalti, o moteris dėl tokių atsitikimų stipriai pablogina savo karma, kuri jau nuo prigimimo yra bloga: „Ji iš prigimties kalta, jos karmai tenka juodi akmenėliai kokį nors vienuolį „sugundžius“, o šis lieka lyg ir niekuo dėtas“¹¹⁰ Moteriškos ir vyriškos pusės egzistuoja net palapinėse, kaip padalinta butis: moteriškoje pusėje stovi visi būtiniai daiktai, joje gaminamas maistas, išskyrus mėsą, o vyrų pusėje yra altorius, priimami svečiai ir ruošiama mėsa – vertingesnis maistas.

---

¹⁰⁷ Baranova, J. *Jurgos Ivanauskaitės fenomenas: tarp siurrealizmo ir egzistencializmo*. Vilnius: Tyto alba, 2014, p.343.

¹⁰⁸ Ibid., p.349.

¹⁰⁹ Kun. Sasnauskas, J. *Kažin ar kitą tokį žmogų, mačiau, kuris taip alko Dievo*. Iš *Bernardinai*, 2021-11-13.

¹¹⁰ Ivanauskaitė, J. *Prarasta Pažadėtoji žemė*. Vilnius: Tyto alba, 1999, p.97.

2.2.5. Mirties motyvai

Mirties motyvai pasakotoją lydi visoje jos kelionėje, kuri ji susiduria su tibetiečių laidojimo apeigomis, šios visiškai skiriasi nuo lietuviškų laidojimo tradicijų, ir tai autorei sukelia kultūrinį ir egzistencinį šoką. Mirusio tibetiečio galva ir galūnės yra nukertami, išimami visi vidaus organai, kaulai sutrupinami iki miltų konsistencijos, mėsa atskiriama nuo kaulo, ir visa ši mėsos bei miltų masė paliekama maitvanagiams sulesti. Šią ceremoniją lydi apeiginiai tekstai. Pagrindinis laidojimo skirtumas yra tai, kad tibetiečiai per sparnuočius yra „atiduodami“ dangui, o vakariečiai – žemei. Skiriasi ir tai, kad tibetiečiai visą dėmesį nukreipia ne į mirusiojo kūną, o į sąmonę, kurios užduotis atrasti šviesą, nepaisant ją užplūdusių siaubų. Tačiau šie ritualai nėra atliekami rūkantiems žmonėms, nes jų subtilusis kūnas yra užterštas. Pasitaiko atvejų, kai dėl per daug prie kūno prisirišusios sąmonės kūnas darosi maitvanagiams nepatrauklus, jie jo kūno nesulesa, tada mirusysis yra tiesiog sudeginamas.

Autorę kankina mintys apie jos pačios mirtį, kuri buvo išpranašauta dar kelionėje į Šambalą. Teigiama, kad daugelis tibetiečių prie Kailašo atvyksta numirti, nes tai simbolizuoja prasmingą gyvenimo pabaigą, tad ir autorės neapleidžia mintys, kad ir ji jau galėtų numirti, nes atkeliavo čia ir tarsi surado viską, ko ieškojo. Visos kelionės metu jaučiama mirties nuojauta: „Ji jau glūdi kiekviename iš mūsų, kaip kad vos žmogui užgimus jame tūno mirtis.“¹¹¹ Galima teigti, kad tokiose dvasiškai paveikiose vietose žmonės susiduria su stipriais apmąstymais apie savo gyvenimą, kurio esminė paslaptis yra mirtis. Mąstydamą apie mirtį autorė ją tarsi veja šalin, bėga nuo jos, nors ne kartą buvo susapnavusi ar pajautusi, kad greitai mirs.

2.5.6. Neigiamos patirtys kelionėje

Kaip ir praeitoje kelionėje į Šambalą, taip ir keliaujant link Kailašo autorei tenka apsistoti ir pernaktoti ne itin patraukliuose namuose: „Indžių Lhatsėje, kaip ir visuose kituose miesteliūkščiuose ligi pat Kailašo, laukia kraupoki nakvynės namai ir jautresnių nervų žmogų ypač sukrečiančios išvietės.“¹¹² Tačiau rašytoja didesnę dėmesį skiria savo būsenai ir potyriams nei aplinkai, kurioje jai tenka nakvoti. Pasak I. Vedrickaitės, J. Ivanauskaitė „nesitenkino saugesne kelionės į šventas vietas

---

¹¹¹ Ivanauskaitė, J. *Prarasta Pažadėtoji žemė*. Vilnius: Tyto alba, 1999, p.163.

¹¹² *Ibid.*, p.139.

pakaitalus galimybe“.¹¹³ Autoriui nebuvo būdingas patogesnių sąlygų ieškojimas, ji mėgo iššūkius ir suvokė, kad nori pajauti tikruosius Rytus, o ne Rytų pakaitalą turistams.

Akivaizdu, kad kelionėje autorė patyrė ne tik teigiamas emocijas ir džiaugsmingai keliavo į savo vidinį pasaulį, ji susidūrė ir su nemaloniomis situacijomis, patyrė neigiamų jausmų: „Kurmis su Ekleru nervingai krimsdami benzinu dvokiančius sausainius kažką samprotauja apie karmos dėsni, o aš pati jaučiu, tarsi kas kerštingas ir šaltas man į veidą alsuotų.“¹¹⁴ Todėl galima sakyti, kad kultūrinės tapatybės paieškos yra sunkus ir varginantis darbas, tačiau teikiantis vilties. Kelionėje aplink Kailašą piligrimus dažnai užpuola ligos, tačiau tai nelaikoma nesėkme: „Aš irgi žinau, kad liga kelionėje aplink Kailašą yra lyg dievų dovana, vadinasi, tavo dvasinės pastangos – ne bevaisės, jos duoda konkretų, skausmingą ir kankinamą rezultatą.“¹¹⁵

Autorė yra aplankiusi didelę dalį Rytų, išbandžiusi įvairias praktikas, bendravusi su daugeliu vienuolių, gyvenusi vienuolynuose, tačiau jai kyla abejonių, ar kažkada galės pajauti ir patirti tai, ką jaučia tikri tibetiečiai: „Kuo daugiau bendrauju su tibetiečiais, tuo labiau įsitikinu, kad visada liksiu tik stebėtoja tų misterijų, kurias jiems lemta ir leista visa savo esybe išgyventi.“¹¹⁶ Kyla klausimas, ar tikrai vakarietė galėtų visiškai susitapatinti su tibetiečiais ir išgyventi tuos pačius dvasinius jausmus. Manau, kad autorė rytų kelionėse yra patyrusi daug abejonių dėl savo pasirinkimų, tačiau tuo pačiu ir išgyvenusi nemažai džiaugsmingų patirčių. Kelyje ji sutiko daug tibetiečių ir vienuolių, kurie noriai dalinosi savo patirtimi bei pasakojimais, istorijomis apie dievybes. Ne visos istorijos buvo lengvai suprantamos, kai kurios visiškai neįtikėtinos: „Šios istorijos kartu su manimi klausiusi ponis iš Izraelio baimingai sužnabzdėjo, kad Vakaruose jaunas žmogus už tokį pasakojimą, net jei tai – tik jo fantazija, būtų ilgam uždarytas į beprotnamį.“¹¹⁷

Taigi, ne visos istorijos yra įtikinamos, tačiau jos stiprina tikėjimą ir dvasinės savasties ieškančiam žmogui gali tapti savotiška atrama bei palaikymu, leidžia pasisemti stiprybės iš menamų ar įsivaizduojamų dievybių.

---

¹¹³ Vedrickaitė, I. *Kelionė. Keliautojas. Literatūra*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010 p.187.

¹¹⁴ Ivanauskaitė, J. *Prarasta Pažadėtoji žemė*. Vilnius: Tyto alba, 1999, p.151.

¹¹⁵ Ibid., p.152.

¹¹⁶ Ibid., p.185.

¹¹⁷ Ibid., p.187.

2.2.7. Vakarietės įvaizdis Rytuose

Nėra keista, kad vakariečiai daugeliui tibetiečių kelia nuostabą. Aprangos stilius, daiktai, papročiai – visa tai vietiniams gali atrodyti neįprasta, keista. Ir J. Ivanauskaitės knygų veikėja priverčia aikčioti vietinius iš kuprinės traukdama miegmaišius, fotoaparatus, žibintuvėlius ir kitokius vakariečiams įprastus atributus. Vietiniai dažnai prašo vaistų ar ko nors tokio, ką keliautoja turi savo kuprinėje. Ji vaišina juos persikais ar kitais atsitiktiniais produktais: „Tad traukiu iš kuprinės kelionėje sutrintą persiką ir maišelį čiūros – rūgštaus sūrio trupinių“¹¹⁸

Su ligomis susiduria ir pati autorė: „Man po vakarykščių maudynių Dievų upėje prasideda sloga, angina ir kažkas panašaus į plaučių uždegimą.“¹¹⁹ Dažnas vakarietis, patyręs tokius negalavimus, imtų gydytis namie, tačiau čia pasakotojai nekyla net menkiausia mintis viską mesti, važiuoti kur nors gydytis ir gulėti lovoje. Tibetiečius šokiruoja dauguma vakarietišku atributu, pvz. autorė Požemių valdovui paaukoja savo skarelę, „<...> o Radvilė – labai elegantiškas nériniuotas kelnaites, kurių čia niekas, nei žmonės, nei transcendentinių sferų būtybės, turbūt nėra regėję.“¹²⁰

Manau, kad šios situacijos aprašymas ironiškas, nes tibetiečiai ne tik nėra regėję tokių kelnaičių, tačiau tai ir nėra pagarbi auka, ši dovana pernelyg seksuali ir kūniška. Iš kelionių įprasta parsivežti suvenyrus ar kokius ypatingus daiktus, kurie primintų tolimą šalį, rašytoja taip pat pasilieka sau prisiminimą – augalą, kuris visada yra šalia jos: „Zultrulpuke nuskintosios ir dabar guli tarp mano dienoraščio lapų.“¹²¹ Yra priimtina grįžtant iš kelionių parvežti kažką ir kitiems, tačiau autorė išsako savo norą visiems parvežti neapčiuopiamą dalyką, t. y. „<...> kaskart į Lietuvą sugrįžusi, noriu visiems savo pažįstamiems ir visiems nepažįstamiems padovanoti po olą Himalajuose...“¹²² Autorė ne tik pati randa daiktų, kurie jai pasitarnaus, kaip prisiminimai, bet jų gauna ir iš atsiskyrėlio, pvz. relikvijos gabalėlį, kurį reikia suvalgyti, o pasirodo tai tiesiog molio gabalėlis, tačiau – šventas.

2.2.8. Krikščionybės elementai

Susidaro įspūdis, kad autorei budizmas yra artimesnis nei krikščionybė, tačiau galime rasti vietų, kuriose ji mini Kristų, tarsi leisdama skaitytojui pasirinkti vieną iš dviejų dievų: „Atrodo, kad

---

¹¹⁸ Ivanauskaitė, J. *Prarasta Pažadėtoji žemė*. Vilnius: Tyto alba, 1999, p.223.

¹¹⁹ Ibid., p.157.

¹²⁰ Ibid., p.159.

¹²¹ Ibid., p.167.

¹²² Ibid., p.213.

debesims prasisklaidžius kosminė Išganytojo (Budos ar Kristaus) figūra stos visu ūgiu.¹²³ Galima spėti, kad Kristus minimas tam, kad skaitydami vakariečiai galėtų atrasti ir savo tikėjimo figūrą, arba rašytojos sąmonėje dar egzistuoja mintys apie krikščionybę.

Autorė ne tik mini Kristų, – kelionėje sutikti trys vyrai jai primena Tris Karalius. Nors šie yra tantriniai jogai, tačiau jų išvaizda autorei primena krikščionybės simbolius. Šiais palyginimais tarsi bandoma supriešinti dvi religijas arba jose atrasti kažkokių bendrų dalykų. Viena iš priežasčių, kodėl autorė nusprendė keliauti po Rytus, buvo ta, kad Lietuvoje jai stigo tikėjimo: „Nenoriu nieko įžeisti, bet mums visiems, XX a. pabaigos Vakarų žmonėms, stinga tikėjimo.“¹²⁴ Ši problema nesuvokiama tibetiečiams, nes jų tikėjimas itin stiprus, jų dvasinis kelias nuolat tobulinamas, tad siekdama tokios pat stiprybės autorė ir priėmė budizmo tikėjimą, nors sulaukė skeptiškos XIV Dalai Lamos nuomonės. Tačiau toks atsivertimas atrodė palaimingas tik pirmosiomis dienomis, kai viskas buvo daroma su užsidegimu, o vėliau entuziazmas išblėso, paviršutiniškai išpažintas budizmas nepakeitė autorės dvasios, ji ir vėl susidurė su sunkumais, su egzistenciniais klausimais ir nesibaigiančia kančia kelyje į save pačią. Tiek krikščionybės, tiek budizmo kasdieniškoje praktikoje esama saviapgaulės, kai stengiamasi sau ir kitiems atrodyti pamaldžiu, geru ir dvasingu žmogumi. Šiuo požiūriu iškalbina situacija, kai autorė užkalbina XIV Dalai Lamą ir, nežinodama, ką atsakyti ir kaip laikytis, pamaldžiai sudeda rankas, akis užverčia į dangų lyg religiniame paveikslėlyje. Taip demonstruodama savo dievobaimingumą jis tiki sužadinti palankią Dalai Lamos nuomonę apie ją.

Ieškodama savo kultūrinės tapatybės bei dvasinio kelio autorė išreiškia esminę mintį, kuri tarsi kelia pavojų jos dvasiniams siekiams, nes sugriauna žmogiškąsias iliuzijas. Juk tikroji tiesa, dvasinė realybė yra kažkur anapus žmogaus suvokimo. „Didžiosios religinės tradicijos – judaizmas, krikščionybė, islamas – sutinka, kad kasdienis žmogaus intelektas neįstengia suvokti Dievo ir dieviškumo.“¹²⁵ Ši mintis tarsi yra tarsi savaime suprantama, tačiau ji gali įstumti į neviltį visus, pasiryžusius surasti teisingą tikėjimo kelią, kuris žmogų nuvestų tiesiai pas Dievą. Nepaisant to, rašytoja ir toliau keliauja, desperatiškai stengiasi atrasti ir suprasti save, tikėjimą ir dvasiškumą. Šis idealistinis atsparumas ir yra įdomiausia J. Ivanauskaitės dvasinių kelionių mįslė.

---

¹²³ Ivanauskaitė, J. *Prarasta Pažadėtoji žemė*. Vilnius: Tyto alba, 1999, p.171.

¹²⁴ *Ibid.*, p.239.

¹²⁵ *Ibid.*, p.255.

2.2.9. Budizmo elementai knygoje

Šioje knygoje išskiriama keletas Antrojo Budos, Guru Rinpočės minčių, kurios tinka vakariečiams ir puikiai juos apibūdina, pvz.: „Visi pavidalai yra tarsi sapnas, tad neįklimpkite kasdienybėje. Maistas skirtas tik tam, kad palaikytų jūsų gyvybę, nepataikaukite savo pilvui. Drabužiai yra tam, kad apsaugotų jus nuo šalčio, tad nesivaikykite prašmatnios mados. Turtas yra iliuzinis, nepasiduokite godumui. Tiesa yra neduali, tad nesilgėkite intymaus draugo. Būkite vienvėjis, venkite minios. Neprisiriškite ir neteikite pirmenybės jokiai šaliai, nes ne šioje Žemėje yra jūsų tikroji Tėvynė.“¹²⁶ Manau, kad autorės kelionės susiję su šia išmintimi, nes jai pasipiktinimą kėlė pasaulietiška kasdienybė, tuščias madų vaikymasis, visokie materialūs dalykai. Jai daug labiau rūpėjo vidinis ir dvasinis pasaulis, kurio tikrumo išsiilgusi iškeliavo į Rytus.

Dar viena dažna vakariečių mintis yra tokia, kad medituojantis atsiskyrėlis yra sociališkai nenaudingas visuomenės narys, kurio meditacijos žmonėms yra tuščias reikalas. Tačiau manoma, kad toks žmogus, patyręs nušvitimą, tampa kokybiškai kitokiu, geresniu, ir gali nesavanaudiškai tarnauti kitiems, skatinamas visus patirti dvasinių išgyvenimų džiaugsmą. Meditacija laikoma pačia svarbiausia veikla, galinčia sunaikinti samsarą, atgimimo kančių ratą, tačiau, anot J. Ivanauskaitės, Vakaruose meditacija suprantama kitaip ir per daug komercizuojama: „Meditacija, kuri Vakaruose pastaruoju metu kažkodėl suprantama tik kaip nieko neveikimas ir laiko leidimas veltui, senosiose religinėse bei filosofinėse tradicijose buvo prilyginama aktyviausiajam žmogaus dvasios veiksmui.“¹²⁷

Suprantama, kad meditacija yra sunkus ir daug pastangų reikalaujantis veiksmas, tačiau jos nauda suteikia žmogui visokeriopą laimę ir Nušvitimą: „Meditacija – tai nuolatinis buvimas ČIA ir DABAR taške, tai tarsi laiko perkeitimas, jo sustabdymas.“¹²⁸ Tokios meditacijos naudos ir siekė kelionių į Rytus autorė. Svarbu suvokti, kad medituojant nereikėtų svarstyti apie savo ateitį ir kurti planus, taip pat reikėtų išsivaduoti iš praeities pančių, žinoma negalvoti ir apie kasdienybę. Praktikos, meditacija ir piligrimystė autorei suteikia tai, ko ji negali suvokti, tačiau leidžia geriau suprasti save ir rasti savo dvasinį kelią. Būtent meditacijų olos kalnuose rašytojai sukelia didesnę įspūdį nei vienuolynai, gamta ar dievybių buveinės. Rytų šalyse autorė labiausiai nori aplankyti meditacines olas, tiek Tibete, Nepale, Indijoje. Meditacijos pagalba galime ne tik pasiekti nušvitimą, tačiau ir

---

¹²⁶ Ivanauskaitė, J. *Prarasta Pažadėtoji žemė*. Vilnius: Tyto alba, 1999, p.196.

¹²⁷ Ibid., p.201.

¹²⁸ Ibid., p.202.

sunaikinti savo ego, išsilaisvinti iš egoizmo: „Ilgos meditacijos metu piligirmė stengėsi išsiveržti iš ego ribų, sunaikinti jį.“¹²⁹

Nepaisant pakilių nuotaikų, knygoje susiduriame ir su autorės abejonėmis, keliamais klausimais, nusivylimu dėl savo kultūrinės tapatybės paieškų: „Už kokias nuodėmes esu pasmerkta iš čia sugrįžti į beprotiškus miestus, į triukšmingas žmonių minias, į šio gyvenimo karmos man paskirtąsias vietas, kuriose dažniausiai nerandu savęs?!“¹³⁰ Kankinama savo kultūrinės tapatybės paieškų rašytoja nusprendžia ir pati medituoti oloje. Čia ji patiria didelį džiaugsmą ir tai tampa vienu svarbiausių įvykių visoje kelionėje. Šioje oloje buvo galima pajauti Guru Rinpočės dvasią, kuri suteikė stiprybės medituojant šaltoje, drėgnoje patalpoje.

Šioje kelionėje autorės noras buvo atrasti Pažadėtąją žemę, tačiau pasibaigus meditacijai suprato, kad jos nereikia ieškoti, nes „Tuomet Pažadėtoji žemė švytėjo ne kažkur Himalajų viršūnėse ar Paslėptuose slėniuose, o manyje pačioje, jei tai vis dar buvau aš.“¹³¹ Taigi, galima teigti, kad didžiausių dalykų reikia ieškoti ne išorėje, ne pasaulyje, o savyje. Savyje reikėtų ieškoti ne tik pačių gražiausių dalykų, bet ir pasaulio pabaigos, kuri pasak autorės kelyje sutiktų žmonių, vyksta ne išorėje, o mūsų pačių sąmonėje ir širdyse. Kelionių patirtis liudija, kad viskas priklauso nuo paties žmogaus ir nuo to, koks yra jo vidinis pasaulis. Mikrokosmoso kokybė tampa ir makrokosmoso realybe.

Budizmo tikėjime yra įvairiausių praktikų ir ritualų, taip pat intelektualinių studijų, tačiau autorė turi savo mėgstamiausias, kaip pati teigia: „Aš labiau vertinu dvasinę – meditacijos ir jogos – praktiką, kai aukščiausi suvokimo lygmenys pasiekiami per asmeninius išgyvenimus, atsivėrimus, vidinę patirtį.“¹³² Dalyvaudama tokiose praktikose autorė su seserimi sulaukia įdėmių žvilgsnių dėl to, kad čia yra vienintelės vakarietės, tačiau jos nesijaučia nejaukiai, nes supranta, kad nėra tik šiaip smalsios turistės, jos ieško daug gilesnės prasmės. Ieškodama savojo tikėjimo autorė ėmėm manyti, kad savo dvasinį kelią atrado budizme. „Ivanauskaitė tapatinosi su Buda – laisvei pabudusiu žmogumi.“¹³³ Manau, kad šis tapatinimasis vyko todėl, nes rašytojai reikėjo ne religinių dogmų, bet abstraktaus laisvės idealo, kažko tokio, į ką galėtų atsiremti ir sekti be jokios priedartos, be suvaržymų. Kaip pasakyta kitos maištingos poetės, išreiškusios XX a. modernizmo maištą – „be bažnyčios, be altorių“.

---

¹²⁹ Vedrickaitė, I. *Kelionė. Keliautojas. Literatūra*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p.200.

¹³⁰ Ivanauskaitė, J. *Prarasta Pažadėtoji žemė*. Vilnius: Tyto alba, 1999, p.236.

¹³¹ *Ibid.*, p.238.

¹³² *Ibid.*, p.251.

¹³³ Vedrickaitė, I. *Kelionė. Keliautojas. Literatūra*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p.190.

Tačiau kad ir kaip rašytoją žavėjo budizmas, šios religijos demonstruojama ramybė ir dvasiškumas vienuolių akyse, ji neįstengė visiškai atsiduoti budizmui, tapti autentiška budiste. Budizmas jai buvo labiau dvasinės terapijos būdas ir gyvenimo estetika. Bet realių įsipareigojimų ir savasties atsižadėjimo ši autorė nepajėgė ir nenorėjo prisiimti, jos prigimčiai tai buvo svetima. „Ji jaučiasi nepajėgi žengti lemtingo žingsnio ir susitapatinti su kuria nors religine praktika.“¹³⁴

2.2.10. Prisiminimai pasiimti iš kelionės

Rašytojai susiruošus keliauti namo, kelionę apunkina Tibeto gamtos išdaigos, t. y. liūtyms, patvinei upės, atšiaurus vėjas. Pradėjus kelionę dingsta automobilio stabdžiai. Tarsi ši šventa vieta priešinasi autorės išvykimui, kuris vis dėlto jau prasidėjo. Keliaujant namo, intensyviai mąstoma, kas liko po kelionės: „Iš Tibeto, Pažadėtosios žemės, lieka tik pėdsakai: khampos nešiko išprakaituotas purvas ant kuprinės, Kailašo dulkės ant mano drabužio, šventų vietų grumstai ant batų padų, džiovintos gėlės užrašų knygutėje, adresai tų, kuriems privalėčiau nusiųsti nuotraukas: menininkas iš Lhasos, Drakjerpos atsiskyrėlis, trys Mindrolingo jogai, nuožmiųjų dievybių koplyčios saugotojas iš Samijės, Kango Rinpočės piligrimai...“¹³⁵

Ši kelionė nesuteikė daug džiaugsmo, bet leido patirti ramybę ir giliau pažininti save. Ypač, kai situacijos buvo tokios ekstremalios. Tai ir buvo būtent ta išmintis, kurios autorė ieškojo, o kelionių išbandymuose ėmė ryškėti tikroji keliautojos kultūrinė tapatybė. Grįždama namo autorė suprato pagrindinį dalyką ir rado atsakymą, kurio ieškojo visus du mėnesius: „O keliaudama po Rytus ir grįždama į Lietuvą, galų gale įsitikinau, kad Pažadėtosios žemės, savo sielos tikrųjų Namų, pasaulyje nesurasiu, nes jų išorėje nėra. Jie manyje pačioje.“¹³⁶ Galime daryti išvadą, kad rašytoja karštligiškai ieškojo Pažadėtosios žemės, tačiau visos kelionės laimėjimas buvo suvokimas, kad sielos namai visuomet yra vidinė realybė. Į tolimus kraštus leidžiamės ieškoti svasties tik tam, kad įsitikintume, jog ten mūsų nėra.

---

¹³⁴ Baranova, J. *Jurgos Ivanauskaitės fenomenas: tarp siurrealizmo ir egzistencializmo*. Vilnius: Tyto alba, 2014, p.341.

¹³⁵ Ivanauskaitė, J. *Prarasta Pažadėtoji žemė*. Vilnius: Tyto alba, 1999, p.307.

¹³⁶ *Ibid.*, p.329.

2.3. Savasties paieškos knygoje „Kelionių alchemija“

„Kelionių alchemija“ yra eseistikos knyga, kurioje pateikiami 37 straipsniai ir esė. Autorė su humoru ir su autoironija perteikia savo patirtis bei įvykius, su kuriais teko susidurti. Tačiau knyga yra labiau informatyvi, perteikianti daug informacijos apie aplankytas vietas. Akivaizdu, kad J. Ivanauskaitės gyvenime kelionės turėjo daug prasmės, tai buvo ne tik naujų kraštų pažinimas, bet ir savęs atradimas: „Niekas taip neatpalaiduoja ir neišlaisvina žmogaus kaip kelionė, išsiveržimas iš senos aplinkos ir naujų vietų magija.“¹³⁷ Manau, kad autorė visa siela norėjo išsilaisvinti iš savo gimtojo krašto pančių, iš tuometinės postsovietinės atmosferos suprasdama, kad naujoje vietoje galima tarsi atrasti ar perkurti save, bent jau pasidžiaugti magiška kelionių laisve. O egzotiški Rytų dvasingumo horizontai šioms kelionėms teikė ypatingo žavesio. Autorė dalijasi įžvalgomis apie tai, ką mato kituose keliautojuose, kurių daugelis stengiasi užfiksuoti visas aplankytas vietas fotoaparatais, tarsi norėdami sustabdyti laiką ir pasisavinti visus vaizdus. Pasitaiko ir tokių keliautojų, kurių Rytai iš pirmo žvilgsnio nesužavi: „Kiti atvykėliai zirzia dėl skersvėjų, drėgmės, karščio, dulkių, lietaus, žvarbos ar nosį riečiančios smarvės, taigi piktožodžiauja ne tik prieš gamtą, bet ir prieš ją sukūrusius vietos dievus.“¹³⁸ Manau, kad keliautojams vertėtų suvokti, kur keliauja ir pasidomėti apie Rytus, kuriuose tenka susidurti su tokiomis oro ir buities sąlygomis. Nederėtų burnoti prieš dievybes dėl netinkamo oro, kadangi pasak, kai kurių vienuolių, teks susidurti su šių dievybių kerštu. Matome, kad kelionės autorei suteikia galimybę atrasti savo kultūrinę tapatybę, tačiau tai nėra viskas: „Kelionė mums vėl suteikia prarastą gebėjimą stebėti, stebėtis, tyrinėti, pažinti, džiūgauti, kryžštauti iš susižavėjimo ir nuostabos.“¹³⁹ Natūralu, kad vietos pakeitimas suteikia šiuos pojūčius, ypač jei keliauja į be galo gražias ir dvasiškai turtingas vietas. Tokios kelionės gali padėti iš naujo atrasti džiaugsmą bei patį save.

Tačiau ne visiems keliautojams kelionės suteikia tiek daug: „Todėl kai kam tikroji kelionės magija virsta tiesiog albumėlyje sustingdytais atvirų ir gilių išgyvenimų pakaitalais. Geriau, kad taip neatsitiktų.“¹⁴⁰ Tokiems keliautojams sunku pasidžiaugti čia ir dabar matomais vaizdais, jaučiamomis emocijomis, nes tuo laiku jie kantriai fiksuoja kadrus, kuriuos žiūrėdami neįstengs prisiminti to, ką jautė tuo momentu. Piligrimystės svarba yra akcentuojama visose religijose, net jeigu žmogus nepriskiria savęs konkrečiai religijai arba net jeigu jo tikslas nėra Jeruzalė ar Lhasa. Tačiau nėra svarbus miesto pasirinkimas, savęs priskyrimas religijai, daug svarbiau intencija su kuria žmogus

---

¹³⁷ Ivanauskaitė, J. *Kelionių alchemija*. Vilnius: Tyto alba, 2007, p.7.

¹³⁸ Ibid., p.9.

¹³⁹ Ibid., p.10.

¹⁴⁰ Ibid., p.11.

keliauja, Dievo pajautimas: „Juk Dievas, nesvarbu koku vardu jį vadinsime, yra ne danguje, ne kokiame nors šventame mieste ir ne bažnyčioje, o mumyse pačiuose.“¹⁴¹

Pilgrimmystės kelyje svarbiausia yra paties žmogaus savijauta, dvasinė kelionė ir savęs atradimas. Galima susidaryti nuomonę, kad autorė keliaudama į kitas šalis jaučia didelę pagarbą tos šalies įsitikinimams, žmonėms, nors kartais turi išskirtinių galimybių stebėti ritualus, praktikas, kurios kitiems turistams nėra prieinamos: „Taigi, naudojantis nerašytomis atvykėlių privilegijomis, tenka brautis pro indėnišką minią ir įsisprausti tarp dviejų iki ausų ginkluotų kariūnų.“¹⁴² Tačiau autorei tenka pamatyti neteisybės ir kitų keliautojų nepagarbaus elgesio: „Negaliu nei suprasti, nei pateisinti tų vakariečių turistų, kurie, atvykę į kokią nors Azijos ar Afrikos šalį, su vietos gyventojais elgiasi tarsi užkariautojai, vergvaldžiai, vis pabrėždami sąvajį pranašumą ir išskirtines teises.“¹⁴³ Manau, kad vakariečiai jaučiasi viršesni, nes labiau rūpinasi savo išvaizda, higiena, gyvena geresnėmis būtėmis sąlygomis. Tai piktna autorę, nes ji visada jaučia pagarbą ir dėkingumą šaliai, kurioje apsistoja ir jos gyventojams, nepaisant jų statuso, išvaizdos, įpročių. Galime matyti ne tik autorės požiūrį į kitus turistus, bet ir musulmonų: „Teisiausiųjų teisuolių įsitikinimu, visi užsienio turistai ir yra daugiadieviai, mat kiekviename žingsnyje kaip mirtiną užkratą sėja nuodėmės, ištvirkimą ir nepataisomas ydas.“¹⁴⁴ Laisvas vakariečių elgesys neatitinka musulmonų standartų, todėl apie juos susidaroma nekokia nuomonė. Tad kelionėse vakariečius lydi turizmo policija, kuri stebi, ar elgesys nėra nederamas, saugo arabes nuo vakariečių moterų nuogybių, kurios mums atrodo įprastos ir normalios, tokios kaip maudymosi kostiumėliai paplūdimyje. Matome, kad turizmo policijos požiūris nėra itin draugiškas, tačiau tai atperka egiptiečių vyrų dėmesys turistams, kuris pasireiškia itin lipšniai ir maloniai: „Egiptiečių vyrų dėmesys užsieniečiai pranoksta visas vakarietiškas, juolab lietuviškas auklėtos moters fantazijų ribas.“¹⁴⁵ Su šiuo maloniu elgesiu susiduria ir autorė, iš pradžių tai ją stebina, vėliau pasirodo įprasta. Tačiau pasitaiko ir kitokių nuomonių apie vakariečius, kurias išsako čiabuviai: „Visada prisiminkite, kad, čiabuvių įsitikinimu, baltas žmogus egzistuoja vien tik tam, kad būtų Rytuose apgautas.“¹⁴⁶ Su apgavystėmis ir vagystėmis teko susidurti ir pačiai autorei, bet į tai ji reaguodavo ramiai, net leido pasiimti kelis daiktus iš savo kuprinės tam, kuris sumanė ją apvogti. Taigi materialiams dalykams ji didelės vertės neteikė.

---

¹⁴¹ Ivanauskaitė, J. *Kelionių alchemija*. Vilnius: Tyto alba, 2007, p.12.

¹⁴² Ibid., p.123.

¹⁴³ Ibid., p.16.

¹⁴⁴ Ibid., p.20.

¹⁴⁵ Ibid., p.23.

¹⁴⁶ Ibid., p.170.

2.3.1. Kelionė į Egiptą

„Esė „Egiptas“ (2000) pateikia daug bendros informacijos apie šalį: jos religiją, ramadaną, moterų padėtį, piramides, *Egipto mirusiųjų knyga*.“¹⁴⁷ Vos atvykus autorė jau galėjo pamatyti Egipto ir Vakarų miestų skirtumus: „Beje, atrodo, kad laikas čia teka visai kitu ritmu nei beprotiškuose Vakarų miestuose.“¹⁴⁸ Galbūt autorė daro tokią prielaidą, nes negyvena Egipte, mato jį, kaip keliautoja. Tačiau negalima atmesti to, kad laiko pojūtis gali būti kitoks, o vakariečiams yra priimta dažnai skubėti, neturėti laiko.

Knygoje autorė išsako požiūrį į moteris Egipte, į tai, kad susiduriama su stereotipais, kokia turėtų būti moteris, kam prilygti savo grožiu, minima ir tai, kad labiausiai dėl to kenčia musulmonės, turinčios dengti visą savo kūną. Ši tema yra artima autorei, nes keliaujant ji susiduria su įvairiomis nuomonėmis apie moteris, tai kaip jos turėtų atrodyti. Ją šokiruoja faktai, kad arabė apsirengusi taip, kaip rengiasi vakarietės būtų prilyginama prostitutei: „<...> bet kuri galvos neprisidengusi ir džinsais apsitempusi arabė, jų manymu, yra prostitutė.“¹⁴⁹

Žinoma, autorė keliaudama Egipte aplankė ir piramides, tai joje pažadina mintį apie laikinumą, nes keliamas klausimas, ar laikas bijo piramidžių. Autorė jaučiasi itin maža ir gležna šalia šių statinių, kurių neįmanoma logiškai suvokti. Piramidės kiekvienam žmogui gali reikšti ir priminti skirtingus dalykus: „Yra žmonių, kuriems Egipto piramidės simbolizuoja ne magišką gyvenimo suaktyvinimą ir neribotą pratęsimą, o mirtį.“¹⁵⁰ Piramidės yra amžinos, kaip ir mirtis, todėl galbūt kai kuriems žmonėms kyla tokia asociacija, kuri sukelia baimes ar neigiamas emocijas. Ši informacija apie Egiptą pateikiama taip, kad keliautojui šios žinios praverstų, tačiau nėra daug pačios autorės išgyvenimų ir potyrių.

2.3.2. Kelionė į Veneciją

Dar viena vieta, kurioje autorė troško pabuvoti, yra Venecija. Ypač ji norėjo sudalyvauti Venecijos karnavale: „Pakliūti į Venecijos karnavalą buvo viena iš nuolat mane lydinčių svajonių.“¹⁵¹ Venecijos karnavalo kaukės prilyginamos Lietuvoje švenčiamų Užgavėnių kaukėms: „Galbūt Lietuvos – Marijos žemės – gyventojams toks renginys gali pasirodyti nedoras ir įžeidžiantis tyrus

---

¹⁴⁷ Baranova, J. *Jurgos Ivanauskaitės fenomenas: tarp siurrealizmo ir egzistencializmo*. Vilnius: Tyto alba, 2014, p.371.

¹⁴⁸ Ivanauskaitė, J. *Kelionių alchemija*. Vilnius: Tyto alba, 2007, p.14.

¹⁴⁹ Ibid., p.19.

¹⁵⁰ Ibid., p.31.

¹⁵¹ Ibid., p.48.

jausmus.“¹⁵² Galime įžvelgti tiek skirtumą, tiek panašumą tarp Venecijos karnavalo ir Užgavėnių. Skirtumą galime atrasti susijusį su kaukių paskirtimi, Užgavėnių šventėje kaukės skirtos išgąsdinti ir išvaryti žiemą, o Venecijos karnavale kaukės atlieka kitokią funkciją: „Priešingai nei įvairioms gyvenimo sferoms tarnaujančios kaukės, kurių pagrindinė funkcija yra paslėpti, užmaskuoti jų savininkų identitetą, pomirtinės kaukės kaip tik užfiksuoja portretinį velionio panašumą, kad jį išsaugotų kiek galima ilgesnį laiką.“¹⁵³

Taigi, matome dvejopą kaukių funkciją, užmaskuoti žmogų arba išlaikyti jo atvaizdą kuo ilgiau. Autorė įžvelgia panašumus tarp Venecijos karnavalo ir krikščioniškųjų švenčių, kurios prasideda panašiu laiku: „Taip pat nereikia pamiršti, kad karnavalai vyksta Gavėnios išvakarėse, pradėdami keturiasdešimties pasninko ir atgailavimo dienų ciklą, skirtą Kristaus mirties kančioms apmąstyti. Tačiau daugialypėje karnavalo simbolikoje jau slypi Prisikėlimo ženklai.“¹⁵⁴ Galime daryti išvadą, kad daugumoje kultūrų vyksta vienokios ar kitokios šventės, kurių pradinė reikšmė yra ta pati, šiuo atveju reiškianti būtent prisikėlimą, prabudimą. Kaukės suteikia galimybę pažįstamus žmones pamatyti iš kitos perspektyvos, o nepažįstamus pažinti, kadangi kaukės gali atskleisti daug daugiau, nei veidas bei mimikos: „Karnavalui pasibaigus kaukės dar ilgai vaidenasi. Kaukėmis tampa kelio ženklai, šešėliai, iškabos, atspindžiai languose... Galiausiai jos persikelia į sapnus.“¹⁵⁵ Matome, kad šios kaukės turi didelę įtaką ir gali atskleisti daug daugiau, nei galime pamatyti iš pirmo žvilgsnio. „Kaukė – vienas iš Jurgos dėmesį nuolat patraukiančių simbolių. Jos namuose vieną koridoriaus sieną dengia parsivežtos kaukės.“¹⁵⁶ Taigi, kaukės autorei yra tarsi prisiminimai iš kelionių, kuriuos ji nori kuo ilgiau išsaugoti ir laikyti arčiau savęs.

Venecijoje, kaip ir visose kitose autorės lankytose vietose, yra šventų ir dvasinio kelio link vedančių vietų: „Šlovė Kelionių viešpačiui, pasieniuose viskas baigėsi laimingai, o norėdamas savo blogą karmą apvalyti, Robkė ankstyvais rytais keliaudavo per Venecijos bažnyčias ir kaip tikras piligrimas stypsodavo prie kiekvienos kopyltėlės, prašydamas šv. Antano, šv. Agotos, šv. Baltazaro, šv. Cecilijos ir visų kitų šventųjų užtarimo.“¹⁵⁷ Matome tendenciją, kad daugumoje lankytinų vietų yra galimybė apvalyti savo karmą, sulaukiama patarimų iš vienuolių ar vietinių, kaip teisingai atlikti ritualus, kad karma būtų apvalyta. Autorė išreiškia požiūrį, kad keliauti Venecijoje galima dviem būdais: „Po Veneciją galima keliauti dvejopai: arba pačiam klaidžioti vingiuotų, dažniausiai aklavietėmis pasibaigiančių gatvelių labirintais, arba atsiduoti kitų malonei rinktis drumstas vandens

---

¹⁵² Ivanauskaitė, J. *Kelionių alchemija*. Vilnius: Tyto alba, 2007, p.50.

¹⁵³ Ibid., p.65-66.

¹⁵⁴ Ibid., p.69.

¹⁵⁵ Ibid., p.72.

¹⁵⁶ Baranova, J. *Jurgos Ivanauskaitės fenomenas: tarp siurrealizmo ir egzistencializmo*. Vilnius: Tyto alba, 2014, p.297.

¹⁵⁷ Ivanauskaitė, J. *Kelionių alchemija*. Vilnius: Tyto alba, 2007, p.63.

arterijas, šnekų irklininką bei juodašonę gondolą.¹⁵⁸ Autorei tenka išbandyti abu būdus, kiekvienas iš jų savotiškas ir kitoks. Keliaujant teko aplankyti įvairias bažnyčias, bazilikas, kurių puošnumas sukėlė šoką, nes išorinis grožis nesuteikia dvasinės naudos. Autorei kyla nusivylimas pompastišku grožiu, nes daug labiau jai reikia sielos ramybės, savęs pažinimo ir susitikimo su Dievu, o ne grožio.

Būdama Venecijoje autorė susiduria su tikėjimo pasirinkimo klausimu: „Tuoj atsiversiu į krikščionybę, būtent Čia ir Dabar <...>“¹⁵⁹ Šis sakinytis nuskambėjo iš autorės lūpų jos Angelui. Taigi tikėjimas vienas iš svarbių klausimų šioje kelionėje, nes Angelas bandė įrodyti Peru tikėjimo plusus. O štai būnant Bodhgajoje autorė atliko pratimą, kuris reikalavo daug jėgų: „Man reikėjo 11111 kartų kniūbsčiai parpulti ant žemės tiesiant rankas į priekį, paskui atsistoti, pekelti „lotoso žiedo forma“ pamaldžiai sudėtus delnus prie viršugalvio, paliesti jais kaktoje miegančią trečiąją akį, saulės rezginį – ten, kur, tibetiečių įsitikinimu, slypi sąmonė, klauptis, išsitiesti visu ūgiu, šiukštu ilgėliau neužsigulėti ir vėl viską pradėti iš pradžių.“¹⁶⁰ Matome, kokias pastangas autorė dėjo tam, kad atrastų save ir dvasinį kelią.

Kaip ir iš kiekvienos kelionės, taip ir iš Venecijos, autorė nori parsivežti daiktą, kuris primintų šią kelionę, tačiau susiduria su sunkumais randant, ką gražaus parsivežti: „Kai pasilenkiu norėdama iš Jėgos vietos pasiimti bent mažą akmenėlį, Sjužė neleidžia, sakydama, kad visa, kas čia yra, turi ir pasilikti čia. Beveik įsižeidžiu. Ji pritūpia ir rausvoje, geležies pritvinkusioje skaldoje ima kažko ieškoti. Randa ir duoda man. Jėgos akmuo.“¹⁶¹ Autorei svarbu parsivežti ne masiškai gaminamus suvenyrus, o kažką tikresnio ir prasmingesnio, augalą, akmenį, gelės žiedlapius. Nebūtina kažką parsivežti, kad esant jau savo šalyje jausti Rytų ilgesį ir prisiminti įvairias kelionių nuotrupas: „Po kelionių per Himalajus kiekvienas Vilniaus gatvėje sutiktas džipas man kelia šilčiausius jausmus.“¹⁶² Matome, kad autorė prisimena menkiausias smulkmenas, kurios iškyla savoje šalyje pamačius panašų daiktą, reiškini. Taip pat kelionėje susiduriama su įdomybėmis, kurios susiję su kelioniniu bagažu. Susiduriama su vakariečių ir Rytų šalių žmonių skirtumais šiuo klausimu: „Rytų šalyse su šeiminkais keliauja beveik viskas: patalai, baldai, puodai, indai, žibalinės krosnelės, grotuvai, žibintai, altoriai ir dievų statulos.“¹⁶³ Galime manyti, kad pasiimamas visas brangiausias turtas, kurio gali prireikti įvairiose gyvenimo situacijose. Vakariečiai neapkrauna savęs tokiu kiekiu daiktų, pasiima svarbiausius daiktus: „Vakarų šalyse bagažas ne toks iškalbingas: viso labo standartiniai

---

¹⁵⁸ Ivanauskaitė, J. *Kelionių alchemija*. Vilnius: Tyto alba, 2007, p.75.

¹⁵⁹ Ibid., p.126.

¹⁶⁰ Ibid., p.207.

¹⁶¹ Ibid., p.149.

¹⁶² Ibid., p.171.

¹⁶³ Ibid., p.156.

lagaminai ant ratukų, kompaktiškos Karimor kuprinės ir maišeliai su užrašais – See Buy Fly, Travel Value, Duty Free.“¹⁶⁴

2.3.4. Kelionė ir rašymas

Autorė keliones palygina su kita savo mėgstama veikla, t.y. rašymu: „Kelionės kažkuo primena rašymą. Kelio ir siužeto posūkiai dažniausiai būna netikėti ir keliautojui, ir teksto autoriui.“¹⁶⁵ Autorė abiejose šiose veiklose jaučiasi ypač gerai, jai tai teikia džiaugsmą, šios veiklos papildo viena kitą. Kelionės po Rytus suvokiamos kaip geriausias dalykus, kuris galėjo įvykti autorei, nors kitiems žmonėms gali atrodyti kitaip: „Kas sakė, kad kelionės po Rytus – kančia?! Tai – palaima...“¹⁶⁶ Būdama jau Lietuvoje autorė ima interviu iš įvairių žmonių ir toliau rašo: „Tačiau net mirtimi viskas nesibaigia. Juk, anot mistikų, yra gyvenimas po gyvenimo, taigi lygiai taip būna ir interviu po interviu.“¹⁶⁷ Matome, kad kai kurias Rytuose įgautas patirtis autorė prilygina savo kūrybai, interviu rengimui.

2.3.5. Tibetiečių požiūris į vakariečius

Galime nuspėti, kad tibetiečiai vis dar turi susidarę savotišką nuomonę apie vakariečius, todėl autorė teigia, kad tibetiečiai susigundo vakarietiškojo gydymo metodais, autorei tenka sava misija: „Kai vietos gyventojai sužinojo apie „balto žmogaus“ atvykimą, prie mano kambario nusidriekė ligonių eilė, jie visi kaip vienas kartojo magiškojo vaisto pavadinimą: as-pi-ri-nas.“¹⁶⁸ Autorė padėjo visiems ligoniams, pasibaigus vaistams, ji tiesiog klijavo pleistrus, tačiau visi iki vieno pasveiko, įtakos turėjo tikėjimo galia.

Tačiau ne visiems tibetiečiams J. Ivanauskaitė atrodė kaip magiškoji gydytoja vakarietišкаи vaistais. Rašytoja sulaukė keleto vienuolių laiškų, kurie sukėlė šoką: „Laiškelių turinys mane apstulbino, nes vienuolis, pradėjęs nuo komplimentų manajam pamaldumui, toliau rutuliojo mintį pasibaisėtina, bet vis dar suprantama anglų kalba: Patikti. Norėti. Mylėti. Naktį tu ateiti į vienuolyną. Aš gerai užmokėti.“¹⁶⁹ Šis laiškas buvo savotiškas autorės įžeidimas, nes ji buvo palaikyta lengvai

---

¹⁶⁴ Ivanauskaitė, J. *Kelionių alchemija*. Vilnius: Tyto alba, 2007, p.157.

¹⁶⁵ Ibid., p.153.

¹⁶⁶ Ibid., p.175.

¹⁶⁷ Ibid., p.8.

¹⁶⁸ Ibid., p.190.

¹⁶⁹ Ibid., p.209.

prieinama ir sutinkanti ateiti naktį į vienuolyną. Manau, kad tokie laišškai turėjo papiktinti autore, nes vis dėlto ji keliavo po dvasiškumu pasižyminčius kraštus.

Knygoje atrodo, kad rašytoja be galo džiaugiasi Rytai ir yra visa esybe pasinėjusi į savosios kultūrinės tapatybės paieškas, tačiau kartais iškyla tėvynės ilgesys: „Kad ir kur keliautum, nuolat prisimeni Tėvynę. Kartais mintyse iškyla ne jos miškai, ežerai, miestai, pilys ir bažnyčios, o patys netikėčiausi dalykai, pavyzdžiui, lietuviškasis elitas.“¹⁷⁰ Šiame pasisakyme galime išvelgti ironiją, nors autorė išreiškia ilgesį ir pačiai tėvynei. Tačiau galima manyti, kad autorei teko bendrauti su Lietuvos elitu, todėl ji jo pasiilgsta, tibetiečių apsuptyje.

2.3.6. Budizmas vakaruose

Autorė keliavo po Dalai Lamos kraštus, tačiau ir Dalai Lamai teko lankytis Lietuvoje. Į šį vizitą lietuviai reagavo dvejopai, vieniems tai sukėlė didelį džiaugsmą, o kiti tam priešinosi: „Ruošiantis sutikti Dalai Lamą, teko girdėti būgštavimų, kad budistų dvasinio vadovo vizitas gali pakenkti Lietuvos katalikiškumui.“¹⁷¹ Budizmas Vakaruose tampa vis populiarsnis, tačiau Dalai Lama nesiekia savo vizitais skatinti katalikų atsiversti į budizmą. Jis išreiškia nepalankumą konvertitams: „Visada džiaugiuosi, jeigu kam nors budistinė praktika duoda naudos. Tačiau kai susiduriu su žmonėmis, keičiančiais savo religiją, patariu jiems gerai pagalvoti. Žingsnis į kitą tikėjimą beveik visada būna sunkus ir gali sukelti vidinį konfliktą.“¹⁷² Pačiai autorei Dalai Lama patarė sugrįžti į savo religiją, išsakė nuomonę, kaip būtų galima suartinti religijas: „Kalbėdamas apie būdus, galinčius suartinti skirtingas religijas, Dalai Lama nurodo tris: mokslines studijas, piligrimystę ir meditaciją.“¹⁷³ Dalai Lamai svarbiausia, kad individas būtų žmogiškas, doras ir savo religiją išpažintų su geromis intencijomis, nes lankantis Vakarų šalyse tenka pastebėti susvetimėjimą, bendrumo trūkumą.

---

¹⁷⁰ Ivanauskaitė, J. *Kelionių alchemija*. Vilnius: Tyto alba, 2007, p.224.

¹⁷¹ Ibid., p.242.

¹⁷² Ibid., p.242-243.

¹⁷³ Ibid., p.245.

IŠVADOS

Šiame rašto darbe analizuojamos Jurgos Ivanauskaitės kultūrinės tapatybės paieškos Oriento kelionių knygoose: „Kelionė į Šambalą“, „Prarasta Pažadėtoji žemė“, „Kelionių alchemija“. Atlikus šių trijų knygų analizę, buvo orientuojamasi į kultūrinės tapatybės paieškų problematiką, kelionių motyvus bei Rytų įtaką autorės asmenybei. Kultūrinės tapatybės paieškos visose minėtose trijose knygose pasireiškia skirtingais aspektais. Nors ši tema reikalauja dar ne vienos analizės, tačiau darbo rezultatai leidžia daryti keletą išvadų.

Visų pirma, knygoje „Kelionė į Šambalą“ paaiškėja, kad autorei daug svarbiau yra kelionė bei kultūrinės paieškos, nei kelionės tikslas. Tačiau susiduriama su abejone, kad atsidūrus kitoje kultūroje, gali ne tik atrasti, bet ir prarasti savo tapatybę. Yra svarbus ir mirties motyvas, kuris turėtų įprasminti gyvenimą, tačiau autorė susiduria su mirties baime, ją net išpranašauja Orakulė, bet galiausiai mirties baimė nugalima. Knygoje „Kelionė į Šambalą“ ieškoti savo dvasinio kelio rašytoją motyvuoja gyvenimas Azijos vienuolynuose bei įvairūs magiški ritualai. Knygos pabaigoje teigiama, kad ši kelionė padėjo suvokti, kad Šambala, t. y. dvasinė realybė, yra asmens viduje, o ne išorėje, todėl ir savo kultūrinės tapatybės reikia ieškoti savo prigimtyje. Kadangi Šambala yra paslaptina ir neregima vieta, taip ir autorės kultūrinė tapatybė slepiasi neregima viduje, todėl reikia laiko ją suvokti. Autorė reflektuoja tiek gerąsias, tiek blogąsias savo savybes, taip save lygindama su Šambala, kurioje išlaikoma gėrio ir blogio pusiausvyra. Keliaujant ir aprašant visas patirtis, autorė atlieka savotišką išpažintį, apsivalymo ritualą, kuris padeda geriau suvokti save. Knygoje „Prarasta Pažadėtoji žemė“ keliautojos tikslas Rytuose buvo surasti savo kultūrinę tapatybę bei įsitvirtinti toje dvasinėje realybėje, tačiau baigdamą kelionę ji suprato, kad jos ieškomoji savastis visuomet yra su ja, kaip jos vidinė esmė. Su šiomis savasties paieškomis aštriai iškilo ir konfesinis klausimas, religinio pasirinkimo problema, svyravimas tarp krikščionybės ir budizmo. Religijos aiškų pasirinkimą turėjo nulemti ir įtvirtinti piligriminė kelionė, paliudyti mįslingi pasaulio ženklai, bet keliautojai taip ir liko neapsiprendusi, nepriskyrusi sau nė vienos religijos, neatradusi savo dvasinio kelio ar aiškios kultūrinės tapatybės, jos savatis liko dinamiška, labili, nuolat kintanti.

Knygoje „Kelionių alchemija“ perteikiami J. Ivanauskaitės įspūdžiai iš Egipto, Peru ir Venecijos. Knygoje ypatingų naujovių bei introspekcijų nėra, galime atrasti komparatyvistinio elemento, budizmo ir krikščionybės palyginimų, tačiau čia jau nėra egzistencialistinių apmąstymų, tų mirties ar baimių motyvų, kurių gausu ankstesnėse knygose. Pasitaiko absurdo ir autoironijos apraiškų. Knygos stilistika artėja prie turistinės literatūros tekstų, juose nėra daug pačios autorės potyrių, bet ryškus reginių aprašinėjimas. Autorė apmąsto moterų teises bei kultūrinius skirtumus

kitose religijose, tačiau tuos skirtumus priima kaip savaime suprantamus, nbandydama ieškoti universalių žmogiškosios būties atramų. Tarsi nuvargintą kultūrinės pasaulio įvairovės autorę ištinka tėvynės ilgesys, ji prisimena gimtąjį kraštą ir tarsi susitaikiusi su savo likimu, atpažinusi „savo karma“, nuslopinusi maištingas eskapizmo notaikas ramiai grįžta į gimtąją erdvę, kurios iš esmės lyg ir nebuvo palikusi. Verta paminėti, kad nepaisant paieškų Rytų pasaulyje, gyvenimo pabaigoje autorė save tapatino su krikščioniškuoju tikėjimu, paguodos ir atsakymų ieškojo būtent jame.

Manytume, kad keliautoja yra modernus, laisvas ir maištingas žmogus, sukilęs ne tik prieš savo kultūros tradicijas, bet besipriešinantis visoms dogmoms bei doktrinoms, negalintis įsipreigoti jokiai kultui. Savastis, kad ir kokia ji būtų, keliautojai yra svarbiausias atramos taškas, antropocentrinis principas, o visos religijos bei kultūrų įvairovė tik padeda suvokti tą savojo aš išskirtinumą bei laisvę. Todėl daug keliaudama autorė niekur nenukeliauja, o visos jos kelionės iš esmės yra įcentriškos, tai sukimasis apie save kaip apie būties ašį. Jos realybė yra „aš“ – kaip hinduistinė atmano idėja.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Šaltiniai

1. Ivanauskaitė, Jurga. *Kelionė į Šambalą*. Vilnius: Tyto alba, 1997.
2. Ivanauskaitė, Jurga. *Prarasta Pažadėtoji žemė*. Vilnius: Tyto alba, 1999.
3. Ivanauskaitė, Jurga. *Kelionių alchemija*. Vilnius: Tyto alba, 2003.

Literatūra

4. Aleksandravičius, P. *Žmogaus asmens tapatumo problema: Kas keičiasi ir kas išlieka? Filosofinis ir biologinis požiūriai*. Vilnius: Logos, 2011.
5. Andrijauskas, A. *Jurgos Ivanauskaitės klajonės Rytų pasaulio platybėse*. Iš *Metai*, 2010. Nr. 4. Prieiga internetu: [Antanas Andrijauskas. Jurgos Ivanauskaitės klajonės Rytų pasaulio platybėse – žurnalas „metai“ \(zurnalasmetai.lt\)](http://Antanas.Andrijauskas.Jurgos.Ivanauskaites.klajones.Rytu.pasaulio.platybe-se-zurnalas-metai-zurnalasmetai.lt) (žiūrėta 2023-04-18).
6. Andrijauskas, A. *Orientalistikos atgimimas Lietuvoje (1997-1992): orientalizmo transformacijos į orientalistiką pradžia*. Rytų Azijos studijos Lietuvoje. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2012, 20-28.
7. Andrijauskas, A. *Jurgos Ivanauskaitės orientalizmas*. Iš *Metai* 2003. Nr. 11. Prieiga internetu: [Antanas Andrijauskas. Jurgos Ivanauskaitės orientalizmas – žurnalas „metai“ \(zurnalasmetai.lt\)](http://Antanas.Andrijauskas.Jurgos.Ivanauskaites.orientalizmas-zurnalas-metai-zurnalasmetai.lt) (žiūrėta 2023-03-15).
8. Andrijauskas, A. *Rytai-Vakarai: komparatyvistinės studijos VI. Orientalistinis Jurgos Ivanauskaitės nomadizmas*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2007, 59-81.
9. Andrijauskas, A. *Lietuviškosios Rytų receptijos ir orientalizmo istoriniai pokyčiai*. Iš *Liaudies kultūra*. 2004, Nr. 1, 41-49.
10. Baranova, J. *Jurgos Ivanauskaitės fenomenas: tarp siurrealizmo ir egzistencializmo*. Vilnius: Tyto alba, 2014, 291-371.
11. Baranova, J. C. G. *Jungo pėdsakai J. Ivanauskaitės kūryboje*. Iš *Metai*, 2014. Nr. 11. Prieiga internetu: [Jūratė Baranova. C. G. Jungo pėdsakai J. Ivanauskaitės kūryboje – žurnalas „metai“ \(zurnalasmetai.lt\)](http://Jurate.Baranova.C.G.Jungo.pedsakai.J.Ivanauskaites.kuryboje-zurnalas-metai-zurnalasmetai.lt) (žiūrėta 2023-03-04).
12. Baranovas, R. *Tapatybė ir prasme: postmodernus būvis*. Iš *Pašvaistė*, 2011/ 10-11.
13. Daugirdaitė, S. *Jurga Ivanauskaitė: Dalis manęs yra kiekviename personaže*. Iš *Metai*, 2004. Nr. 7. Prieiga internetu: [Jurga Ivanauskaitė: „Dalis manęs yra kiekviename personaže“ – žurnalas „metai“ \(zurnalasmetai.lt\)](http://Jurga.Ivanauskaites.Dalis.manes.yra.kiekviename.personaze-zurnalas-metai-zurnalasmetai.lt) (žiūrėta 2023-05-19).
14. Donskis, L. *Globalizacija ir tapatybė: asmeninės pastabos apie lietuviškuosius tapatybės diskursus*. Iš *Lietuviškojo indentiteto trajektorijos*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2008, 173-187.

15. Edward, W. Said *Orientalizmas*. Londonas: Penguin Books, 2006.
16. Ivanauskaitė, J. *Švelnūs tardymai*. Vilnius: Tyto alba, 2021, 8-10.
17. Juknaitė, V. *Kuo rizikuoja religiją keičiantis žmogus. V. Juknaitės pasikalbėjimas su rašytoja J. Ivanauskaite*. Iš Bernardinai, 2020-05-12. Prieiga internetu: [Kuo rizikuoja religiją keičiantis žmogus. V. Juknaitės pasikalbėjimas su rašytoja J. Ivanauskaite - Bernardinai.lt](#) (žiūrėta 2023-02-11).
18. Jung, C. G. *Psichoanalizė ir filosofija*. Vilnius: Pradai, 1999.
19. Kuznecovienė, J. *Šiuolaikinės lietuvių tapatybės kontūrai*. Iš *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2006/2, 90-94.
20. Liutikas, D. *Lietuvos piligrimų vertybinės nuostatos*. Iš *Soter*, 2008, Nr. 28, 170-172.
21. Kun. Sasnauskas, J. *Kažin ar kitą tokį žmogų, mačiau, kuris taip alko Dievo*. Iš Bernardinai, 2021-11-13. Prieiga internetu: [Kun. J. Sasnauskas apie J. Ivanauskaitę: „Kažin ar kitą tokį žmogų mačiau, kuris taip alko Dievo“ - Bernardinai.lt](#) (žiūrėta 2023-05-02).
22. Tamošaitis, R. *Orientalizmas lietuvių literatūroje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, 8-10.
23. Vedrickaitė, I. *Kelionė. Keliautojas. Literatūra*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, 14-203.
24. Sudarė Zelčiūtė, D. *Jurga. Atsiminimai, pokalbiai, laiškai*. Vilnius: Tyto alba, 2008, 128.
25. Žukauskienė, O. *Kultūrinės tapatybės problema postmodernybėje*. Iš *Lietuvos kultūros tyrimai*, 2013, 50-51.

SUMMARY

There is a cultural identity search in Orientalism journey books written by Jurga Ivanauskaitė analyzed in this bachelor's thesis. The aim of this thesis is to do an interpretive analysis of journey books written by J. Ivanauskaitė by using orientalism doctrines and to ascertain principles and motivations of cultural identity search. It is aimed at finding out how the author was searching for her cultural identity and what affected it during her journeys. By using analytical interpretive and psychoanalytic method, the importance and impact of journeys on the author and her cultural identity are being analyzed. There are three journey books written by J. Ivanauskaitė selected and analyzed in this thesis: "Kelionė į Šambalą" (in which magic rituals and spiritual trainings by monks are being used to find unseen Šambala); "Prarasta Pažadėtoji žemė" (in which the journey is like purification ritual and attempt to assign yourself to Buddhism or Christianity); "Kelionių alchemija" (in which impressions from Egypt, Peru and Venice are being shared and important cultural topics are being pondered). The author's constantly changing cultural identity and a big impact of Eastern culture on her personality, spiritual path, etc. were noticed during her research. In a process of analyzing novel "Kelionė į Šambalą" differences between the Western and Eastern worlds, as well as death motives, search problems and things in Eastern that are unusual to westerner was noticed. While analyzing novel „Prarasta Pažadėtoji žemė“ it was discovered that nature had an impact on the author's feelings, noticed women stereotypes, death motives, problems of faith, elements of religions, and negative experiences during journeys. In essayistic book "Kelionių alchemija" informative descriptions about journeys to Egypt, Venice, Peru as well as elements of Buddhism and views about western travellers, are presented. Journeys were extremely important to the author's life and her writing. While traveling she got a chance to get to know Eastern religion and culture, which helped her to get to know herself and to form a different opinion about the world. Pilgrimage and witnessing mystic signs of the world forced the traveler to decide and establish a clear choice of religion, yet she stayed had to decide and establish a clear choice of religion, yet the traveller stayed dynamic, labile, and constantly changing because the author has not been able to find her spiritual path or clear cultural identity. It was difficult for the author to assign herself to any cult. The peculiarity, whatever it is, it is the most important fulcrum and anthropocentric principle for the traveler, while all religions and cultural diversity are just helping to understand my own uniqueness and freedom.

We can notice the continuation possibilities of this work, as there is another travel-themed book by J. Ivanauskaitė, that is "Ištremtas Tibetas. This work could be useful and interesting for those who want to get to know author's J. Ivanauskaitė writings, journey books, cultural identity's search, Eastern elements, and Buddhism.